

MFIC | Montenegro Foreign
Investors Council

MONTENEGRIN FOREIGN INVESTORS COUNCIL

2024

**POLITIČKA STABILNOST
I SPROVOĐENJE
REFORMI KLJUČNI ZA USPJEH**

aim alliance
international
media

CorD

INVEST IN ADRIATIC LIVING
Exclusive homes at **Portonovi**

 PORTONOVİ
MONTENEGRO

enquiries@portonovi.com | +38267994994

BIG CEE:

Driving innovation and growth in the region

BIG CEE, a subsidiary of the renowned Israeli real estate group BIG Shopping Centers, continues to shape the future of retail and business development. After 30 years of success, the company has significantly expanded its portfolio, which now includes 18 active properties—15 in Serbia and 3 in Montenegro. By setting new standards for shopping centers and mixed-use assets, BIG CEE has played a pivotal role in attracting the international investors and reputable global brands, positioning the region as a prime destination for foreign investment and economic growth.

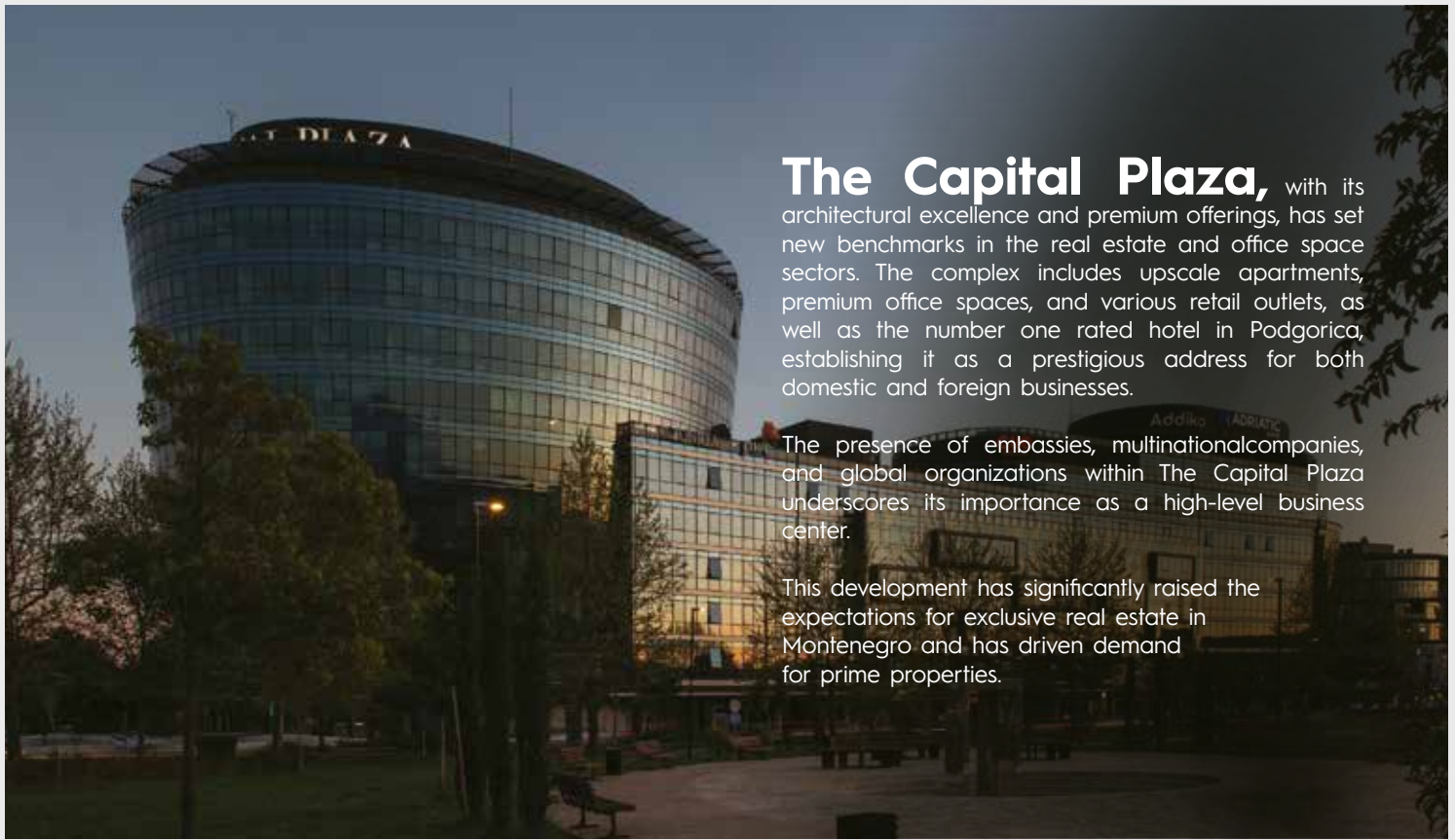

When discussing the fastest-growing markets in tourism and the economy, Montenegro plays a significant role. This vibrant country stands out as one of the most dynamic locations for investment, further highlighting the complementarity between BIG CEE's operations and the potential that Montenegro offers. In this context, BIG CEE is experiencing robust growth at the regional level, creating a synergy that enriches the narrative and provides readers with a broader perspective on the development of the company's business.

In Montenegro, BIG CEE's presence is marked by two key assets in Podgorica: BIG Fashion and The Capital Plaza. These properties not only lead in the retail and business sectors but also hold dominant positions in their respective fields. Their success in attracting both domestic and foreign brands has significantly contributed to the development of Podgorica's business climate. As drivers of economic growth, BIG centers have created numerous job opportunities, increased consumer spending, and stimulated the development of local infrastructure, further enhancing the overall economic ecosystem in the city. Since BIG CEE entered the Montenegrin market, significant investments have been made to develop and upgrade these assets. Moreover, the long-anticipated extension of BIG Fashion Podgorica is set to commence soon, marking a new chapter in the company's expansion.

An aerial photograph of the BIG Fashion Podgorica shopping center. The building is a large, modern structure with a prominent glass facade and a yellowish-brown facade. The words "BIG FASHION" are visible on the building's exterior. The surrounding area includes parking lots with cars, other buildings, and a view of the city and mountains in the background.

BIG Fashion Podgorica stands out as more than just a shopping center. It has become a hub of community engagement, merging retail with cultural and entertainment offerings. With its brand diversion, alongside events such as fashion shows and food festivals, the center provides a vibrant atmosphere that resonates with both residents and tourists. By enriching the social and economic fabric of Podgorica, BIG Fashion has become an essential part of the city's everyday life.

The Capital Plaza, with its architectural excellence and premium offerings, has set new benchmarks in the real estate and office space sectors. The complex includes upscale apartments, premium office spaces, and various retail outlets, as well as the number one rated hotel in Podgorica, establishing it as a prestigious address for both domestic and foreign businesses.

The presence of embassies, multinational companies, and global organizations within The Capital Plaza underscores its importance as a high-level business center.

This development has significantly raised the expectations for exclusive real estate in Montenegro and has driven demand for prime properties.

The impact of BIG CEE's investments in Montenegro extends beyond economic growth. Through the creation of jobs and the attraction of tourists and investors, the company's assets are integral to the long-term, sustainable development of the local economy. BIG Fashion Podgorica and The Capital Plaza have not only transformed Podgorica's retail and business landscapes but have also reinforced the city's position as an attractive destination for global investors.

Building on its success, BIG CEE plans to continue its expansion in Montenegro with new developments in Nikšić and Radanovići. These upcoming projects will further strengthen the company's footprint in the country, creating additional job opportunities and enhancing the retail landscape. Through its commitment to sustainable growth and community-driven initiatives, BIG CEE is setting the stage for a prosperous future, fostering innovation and economic development in the region.

MONTENEGRIN FOREIGN INVESTORS COUNCIL

2024

POLITIČKA STABILNOST
I SPROVOĐENJE
REFORMI KLJUČNI ZA USPIJEH

aim CorD

EDITOR IN CHIEF

Neda Lukić
n.lukic@aim.rs

DESIGN

Slađan Radosavljević
Zoran Perović

PHOTOS

Zoran Petrović

COPY EDITOR

Mark Pullen
m.pullen@aim.rs

OFFICE MANAGER

Svetlana Petrović
s.petrovic@aim.rs

SPECIAL THANKS TO

Arijana Nikolić Vučinić
MFIC Executive Director
Nemanja Boljević
MFIC Communications
and Public Affairs Manager

FINANCE

Dragana Skrobonja
finance@aim.rs

DIRECTOR

Ana Novčić
a.novcic@aim.rs

PUBLISHER

Ivan Novčić
i.novcic@aim.rs

PRINTING

Rotografika d.o.o.
Segedinski put 72, Subotica, Serbia

GUIDE TO MONTENEGRIN FOREIGN INVESTORS COUNCIL 2024

Published by:

alliance international media in association with
Montenegrin Foreign Investors
Council (MFIC)

Resavska 1/III, 11111 Belgrade 17,
PAK 126909, Serbia
Phone: +(381 11) 2450 508
E-mail: office@aim.rs
www.aim.rs
www.cordmagazine.com

ISSN no: 1451-7833
All rights reserved
alliance international media 2020

MFIC

SADRŽAJ

08 **POLITIČKA STABILNOST I SPROVOĐENJE REFORMI KLJUČNI ZA USPIJEH**
KOMENTAR

10 **POMAŽEMO OTKLJUČAVANJU PUNOG POTENCIJALA CRNE GORE**
TAMAŠ KAMARAŠI
PREDSJEDNIK
MFIC-A (GENERALNI
DIREKTOR
CRNOGORSKE
KOMERCIJALNE
BANKE – CKB)

14 **POZICIONIRANJE CRNE GORE ZA REGIONALNU I GLOBALNU KONKURENCIJU**
NIK ĐELJOŠAJ
POTPREDSJEDNIK
VLADE I MINISTAR
EKONOMSKOG
RAZVOJA CRNE GORE

20 **DOBRE VIJESTI ZA GRAĐANE I INVESTITORE**
NOVICA VUKOVIĆ
MINISTAR FINANSIJA U
VLADI CRNE GORE

24 **NAŠ CILJ JE DA CRNA GORA POSTANE ODRŽIVA TURISTIČKA DESTINACIJA**
SIMONIDA KORDIĆ
MINISTARKA TURIZMA
CRNE GORE

28 **POKAZALI SMO OZBILJNOST I PRIVRŽENOST PRINCIPIMA EU**
PREDRAG ZENOVIĆ
GLAVNI PREGOVARAČ
CRNE GORE SA
EVROPSKOM UNIJOM,
MINISTARSTVO
EVROPSKIH POSLOVA

32 **POUZDANA MREŽA ZA POSLOVNI USPIJEH**
STJEPAN UDOVIČIĆ
IZVRŠNI DIREKTOR,
CRNOGORSKI
TELEKOM

36 **VIZIJA KOJA SE TEMELJI NA KONTINUIRANOM RAZVOJU**
RAFAEL KRUKER
IZVRŠNI DIREKTOR,
ANDERMATT SWISS
ALPS I LUŠTICA BAY-A

38 **POTREBNA NAM JE STABILNOST I PREDVIDLJIVOST**
DR NINA DRAKIĆ
PREDSJEDNICA
PRIVREDNE KOMORE
CRNE GORE

41 **SPOJ TRADICIJE I SAVREMENOG LUKSUZA**
RAŠID ALIJEV
IZVRŠNI DIREKTOR
PORTONOVI RIZORTA

42 **UVIJEK NA PRAVOJ STRANI**
ZORAN MILOVANOVIĆ
CEO, MTEL

44 **SUOČAVANJE SA IZAZOVIMA UZ SNAŽNU POSVEĆENOST REFORMAMA**
KRISTOFER SELDON
ŠEF KANCELARIJE
SVJETSKE BANKE
ZA BOSNU I
HERCEGOVINU
I CRNU GORU

50 **DIGITALNOM TRANSFORMACIJOM DO KONKURENTNE EKONOMIJE**
BRANKO MITROVIĆ
ČLAN ODBORA
DIREKTORA
SAVJETA STRANIH
INVESTITORA;
IZVRŠNI DIREKTOR
KOMPANIJE ONE
CRNA

52 **SPREMNI ZA USPJEH**
DAVID MARGASON
ČLAN UPRAVNOG
ODBORA SAVJETA
(GENERALNI
DIREKTOR PORTO
MONTENEGRA)

54 **OBLIKOVANJE BUDUĆNOSTI: EFIKASNO POSLOVNO PLANIRANJE**
VASILIS
PANAGOPULOS
ČLAN UPRAVNOG
ODBORA SAVJETA
(IZVRŠNI DIREKTOR,
JUGOPETROL)

55 **POSVEĆENI OZELENJAVANJU CRNE GORE**
REMONT ZAKARIA
ČLAN UPRAVNOG
ODBORA MFIC-a
(ŠEF EBRD-a
ZA CRNU GORU)

56 **SNAGA PARTNERSTVA**
ARIJANA NIKOLIĆ
VUČINIĆ
IZVRŠNA
DIREKTORICA
SAVJETA STRANIH
INVESTITORA
CRNE GORE

58 **JAČANJE PARTNERSTAVA I ŠIRENJE SARADNJE**
MFIC KLJUČNI
DOGAĐAJI

62 **REGISTAR KOMPANIJA**

64 **KLJUČNE RIJEČI**

Politička stabilnost i sprovođenje reformi ključni za uspjeh

Uz nastavak političke posvećenosti i strateškog planiranja, Crna Gora je dobro pozicionirana da postigne održiv rast i napreduje ka članstvu u Evropskoj uniji

Crna Gora je napravila značajne korake u ekonomskom razvoju i usklađivanju sa standardima Evropske unije (EU), iako su izazovi u održavanju stabilnosti i napretka prisutni na više frontova. Država je pokazala čvrstu posvećenost procesu pristupanja EU, ali uspjeh tog procesa zahtijeva kohezivniji pristup i dosljedan rad. Napredak Crne Gore u procesu pridruživanja EU značajno je ubrzan usvajanjem nove metodologije proširenja EU 2020. godine. Ovaj okvir je postavio strože kriterijume, s fokusom na vladavinu prava, borbu protiv korupcije i zaštitu ljudskih prava. Pozitivan Izvještaj Evropske komisije iz 2024. (IBAR) prepoznao je da je Crna Gora postigla napredak u ispunjavanju ključnih kriterijuma, ali je naglašena potreba za dodatnim naporima u reformi pravosuđa, razvoju administrativnih kapaciteta za primjenu pravnih tekovina EU i uspostavljanju funkcionalne tržišne ekonomije.

Ekonomija Crne Gore i dalje se dominantno oslanja na turizam, koji je u posljednje tri godine zabilježio rast. Očekivanja su da će turizam i ove godine značajno doprinijeti bruto domaćem proizvodu (BDP).

Kako bi se crnogorska ekonomija dodatno osnažila, Vlada je prepoznala potrebu da se ubrza proces njene diversifikacije, posebno kroz razvoj IT sektora, ali i sektora energetike i poljoprivrede, s posebnim fokusom na proces digitalne transformacije.

U okviru makroekonomskih reformi, Vlada je preduzela korake

za stabilizaciju javnih finansija i kontrolu inflacije, ali je i smanjila opterećenja doprinosa za zarade.

Prateći Program pristupanja EU za period 2024-2027, Vlada će posebnu pažnju usmjeriti na usvajanje i sprovođenje ključnih zakona iz oblasti pravosuđa, tržišta rada i upravljanja životnom sredinom. Cilj pomenutih reformi treba biti približavanje Crne Gore EU standardima, kao i unapređenje poslovnog ambijenta sa ciljem privlačenja investicija.

Nedavni izvještaj OECD-a pohvalio je napredak Crne Gore u segmentu fiskalne stabilnosti, prepoznajući neophodnost da se nastavi sprovođenje ključnih razvojnih projekata. Poseban akcenat treba biti na daljoj diversifikaciji ekonomije, jačanju infrastrukturnih kapaciteta, kao i značajnom iskoraku koji država treba učiniti u procesu zelene i digitalne tranzicije.

Strane direktne investicije (FDI) ostaju jedna od ključnih komponentni ekonomskog razvoja Crne Gore. U prvih osam mjeseci 2024. godine ukupni priliv FDI dostigao je 575,2 miliona eura, što ukazuje na povjerenje investitora u zemlju.

Realizacija ciljeva koji su predviđeni kroz pregovarački proces pristupanja EU treba da dovede do uspješnije valorizacije ekonomskih i investicionih potencijala Crne Gore. Politička stabilnost, transparentnost i uključivanje privrede u proces donošenja treba da budu jedni od prioriteta na ovom putu.

Put ka punopravnom članstvu Crne Gore u EU traži zadržavanje fokusa Vlade na sprovođenju reformi, poštovanju principa transparentnosti i stvaranju povoljnog poslovnog ambijenta

Spread your sails for 5G speeds!

1.me

1one

1one

INTERVJU

TAMAŠ KAMARAŠI

predsjednik MFIC-a (generalni direktor
Crnogorske komercijalne banke – CKB)

Pomažemo otključavanju punog potencijala Crne Gore

MFIC može odigrati ključnu ulogu u pripremi Crne Gore da se suoči sa sadašnjim
i budućim globalnim izazovima, pretvarajući ih u prilike

VIZIJA

Vizija nas u MFIC-u je da Crna Gora postane najnaprednija i najkonkurentnija ekonomija u regionu Jugoistočne Evrope, gdje investitori i talenti zajedno ostvaruju svoje ciljeve

PRIORITETI

MFIC daje prioritet jasnim propisima i digitalnoj transformaciji javnih usluga kako bi unaprijedili efikasnost i stvorili povoljnije okruženje za investitore

RAZVOJ

Krećemo se od organizacije koja se bavi isključivo lobiranjem ka postojanju pravog katalizatora investicija za zemlju, kao i lidera u promišljanju i umrežavanju

Mnogi međunarodni i domaći faktori utiču na poslovnu klimu u Crnoj Gori, što se odražava na priliv stranih investicija i privredni rast uopšte. Na međunarodnom nivou, faktori kao što su geopolitički rizici, oscilacije cijena robe i globalni finansijski trendovi utiču na raspoloženje i „apetit“ investitora. Uprkos tome, perspektive rasta Mediterana ostaju pozitivne.

Zaista, pad priliva stranih direktnih investicija (SDI) u 2023. godini, praćen stagnacijom u 2024, odražava rastuće zabrinutosti među stranim investitorima, kaže Tamaš Kamarashi, predsjednik MFIC-a i generalni direktor Crnogorske komercijalne banke (CKB). „Iako se mediteranski region i dalje smatra obećavajućim područjem za rast, geopolitička nestabilnost ostaje značajan izazov“, ističe on.

Na domaćem nivou, Crna Gora se suočava sa nekoliko strukturnih izazova, uključujući nerazvijenu fizičku i IT infrastrukturu, još uvijek složen regulatorni okvir i neefikasnosti u javnoj administraciji. Česte političke promjene mogu usporiti neophodne reforme, ometajući dugoročni napredak. Međutim, mala veličina Crne Gore može biti prednost – ukoliko postoji snažna politička volja, promjene se mogu brzo implementirati, dodaje Kamarashi.

Pozitivni razvoj događaja, kao što su perspektive integracije u EU, predstavljaju ohrabrujuće korake naprijed. Stabilnost, predvidljivost i transparentnost ostaju ključni za privlačenje SDI. „Vlada i poslovna zajednica moraju blisko saradivati kako bi se uhvatili u koštac sa ovim izazovima i otključali puni potencijal Crne Gore. Kao i proteklih 15 godina, MFIC ostaje posvećen partner ovim naporima, podržavajući usklađivanje poslovnih interesa i političkih reformi“, zaključuje naš sagovornik.

Koliko je Vlada Crne Gore sposobna da odgovori na ove izazove i koliko uspješno to čini?

– Vlada Crne Gore je ostvarila vidljiv napredak u odgovoru na ove izazove, i nemam sumnje u dobre namjere iza njihovih napora. Međutim, održiv i konzistentan strateški pristup ostaje značajan izazov. Na ključnim pozicijama prepoznajemo znakove razvoja kulture zasnovane na zaslugama. Ipak, najvažnije pitanje je kako to može da se prenese na operativne nivoe javne administracije, jer na kraju dana, to određuje sposobnost. Dakle, Vlada se mora fokusirati na usvajanje dugoročnog i održivog pristupa koji osigurava dovoljan dijalog sa privatnim sektorom. Bez obzira na okolnosti na lokalnom nivou, jasan

Vlada Crne Gore i poslovna zajednica moraju saradivati kako bi prevazišli izazove i ostvarili puni potencijal zemlje. MFIC kontinuirano podržava ovaj proces

i transparentan dijalog sa privatnim sektorom mora ostati prioritet.

Naša vizija u MFIC-u je da Crna Gora postane najnaprednija i najkonkurentnija ekonomija u regionu Jugoistočne Evrope, gdje investitori i talenti ostvaruju svoje ciljeve zajedno. Postizanje ove vizije moguće je samo kroz snažnu saradnju između Vlade, poslovne zajednice i drugih zainteresovanih strana. Neophodno je da radimo zajedno kako bismo prevazišli ove izazove i stvorili predvidljivo i podržavajuće okruženje za održiv rast.

U posljednje dvije godine, Indeks lakoće poslovanja u Crnoj Gori pokazuje

pogoršanje poslovne klime u različitim sektorima. Iz perspektive poslovne zajednice koju predstavlja MFIC, koji su najvažniji preduslovi za dalji uspješan rad ekonomije u Crnoj Gori?

– Indeks lakoće poslovanja je vrijedan pokazatelj poslovnog okruženja u zemlji. Iz perspektive MFIC-a, nekoliko ključnih prioriteta mora biti riješeno kako bi se unaprijedila poslovna klima. Iako je razvoj infrastrukture (aerodromi, luke, putevi, željeznice itd.) već prioritet Vlade, vidimo i druge hitne oblasti. Prije svega, poslovni subjekti zahtijevaju jasne i transparentne propise, pa je poboljšanje efikasnosti i predvidljivosti pravnog i regulatornog okvira neophodno.

Takođe, očekujemo značajan napredak u digitalnoj transformaciji javnih usluga, što može smanjiti postojeće birokratske prepreke. Pojednostavljenje administrativnih procedura putem digitalnih rješenja je ključni korak ka stvaranju efikasnijeg i privlačnijeg okruženja za investitore. Razvoj radne snage je kritična oblast koja se ne smije zanemariti. Usklađivanje obrazovnih programa sa potrebama tržišta i ulaganje u razvoj vještina pomoći će stvaranju konkurentne radne snage koja može privući i zadržati strane investitore.

Na kraju, uključenost stranih investitora i šire poslovne zajednice u proces donošenja odluka je ključna. Uključili smo ovaj princip u našu metodologiju, koja je prvi put primijenjena u Bijeloj knjizi za 2023. godinu. Ovo osigurava da se glasovi ključnih aktera čuju i odražavaju u preporukama koje se daju.

Koliko je Vlada Crne Gore otvorena za sugestije poslovne zajednice?

– Mnogi dugogodišnji izazovi u poslovnom okruženju Crne Gore poprimili su nove dimenzije usljed trenutnih globalnih i lokalnih okolnosti. Moram reći da je Vlada otvorena za povratne informacije poslovne zajednice, iako uvijek ima prostora za poboljšanje. Izazov ostaje u praktičnoj primjeni ovih preporuka od strane investitora. Još uvijek imamo

mного posla zajedno kako bismo osigurali da predloženi razvojni planovi investitora dobiju odgovarajuću pažnju i da se dodijele konkretni resursi za njihovu realizaciju.

Iskoristio bih ovu priliku da spomenem da smo svjesni da MFIC igra vitalnu ulogu u olakšavanju potrebnog dijaloga između donosioca odluka i stranih investitora. Zbog toga smo pokrenuli platformu MFIC Talks, gdje razgovaramo sa predstavnicima Vlade i drugih institucija o najvažnijim pitanjima za cijelu poslovnu zajednicu. Zadovoljni smo što je ovaj koncept prihvaćen i prepoznat kao koristan od strane obje strane.

Ove godine Bijela knjiga će biti objavljena u novembru, kako bi Vlada na vrijeme razmotrila i uvrstila preporuke i analize stranih investitora u svoj program rada. Koji napredak se realno može očekivati?

– Promjena vremena objavljivanja Bijele knjige važan je korak naprijed. To omogućava Vladi da ima proaktivniji i strateški pristup, što će poboljšati usklađenost između planiranja politika i potreba poslovne zajednice. Očekujemo postepena poboljšanja. Mali koraci i napredak posebno u oblastima kao što su digitalizacija javnih usluga, pojednostavljenje regulativa i reforme tržišta rada. Uspjeh ovih inicijativa u velikoj mjeri zavisi od sposobnosti Vlade da prioritizuje ova pitanja i osigura njihovu primjenu u realnom vremenskom okviru. Kao što sam spomenuo, to su mali pomaci, ali bi poslali veoma pozitivan i snažan signal poslovnoj zajednici, potvrđujući da se naši prijedlozi shvataju ozbiljno.

Pored očekivanih promjena u poslovnom okruženju, pokrenuli ste i razvoj strategije koja će doprinijeti efikasnijem radu vaše asocijacije. Šta to praktično znači za svakodnevne aktivnosti MFIC-a?

– Razvoj ove strategije ima za cilj jačanje sposobnosti da služimo našim članicama i doprinosimo širem poslovnom okruženju. MFIC je posvećen podršci ekonomskom napretku Crne Gore, koristeći značajno iskustvo u korporativnom upravljanju i globalnim poslovnim praksama naših članica. Kroz našu zagovaračku djelatnost i inicijative, ova strategija pruža smjernice za MFIC da bude vitalan

partner i javnoj administraciji i privatnom sektoru u unapređenju razvoja zemlje i njenoj integraciji u EU.

Praktično, ova strategija učvršćuje našu ulogu u podršci strukturnim reformama putem ključnih inicijativa kao što je Bijela knjiga, koja navodi neophodna poboljšanja u poslovnom okruženju. Pokrećemo četiri nova komiteta fokusirana na ključna područja razvoja Crne Gore (Komitet za talenat i ljudski kapital, Komitet za IT, ekonomski i infrastrukturni razvoj, Komitet za vladavinu prava i oporezivanje i Komitet za zelenu ekonomsku tranziciju – ESG) u kojima lideri iz industrije saraduju kako bi ponudili stručne uvide i rješenja.

Svjesno širimo našu vrijednosnu ponudu, prelazeći iz organizacije koja se bavi isključivo lobiranjem u pravi katalizator investicija za zemlju, kao i lider u promišljanju i umrežavanju. Takođe, unapređujemo našu digitalnu prisutnost putem novog sajta i organizujemo događaje za saradnju (MFIC Talks) kako bismo ojačali veze među našim članicama i podstakli odnose sa privatnim, javnim i neprofitnim sektorima. Planiramo i jačanje odnosa sa predstavnicima EU misije i drugim diplomatskim korpusima, dok dodatno energizujemo našu zajednicu.

Kako vidite Crnu Goru koja može da se nosi sa rastućim međunarodnim izazovima i kako resursi koje posjeduje MFIC mogu biti korisni u kreiranju javnih politika?

– Siguran sam da Crna Gora ima potencijal da uspješno navigira kroz rastuće međunarodne izazove. U MFIC-u, naša misija je da kataliziramo ekonomski razvoj Crne Gore stvaranjem atraktivnog poslovnog okruženja za investitore i talente. Ovo je usklađeno sa mojom ličnom vizijom – Crna Gora može postati otporna, inovativna i održiva ekonomija sposobna da se prilagođava globalnim promjenama. Vjerujem da zemlja ima potencijal da bude model dugoročne ekonomske stabilnosti, pod uslovom da donosioci odluka fokusiraju pažnju na ključna unapređenja u infrastrukturi, digitalnoj transformaciji i zelenoj tranziciji. Ove oblasti su ključne za očuvanje konkurentnosti na međunarodnoj sceni.

MFIC može odigrati ključnu ulogu u pripremi Crne Gore za navigaciju sadašnjim i budućim globalnim izazovima, pretvarajući ih u prilike. Dozvolite da naglasim da naši članovi donose međunarodne prakse upravljanja i dokazane inovacije iz drugih zemalja, nudeći ove resurse na dva ključna načina: konsultacijom i aktivnim učešćem. Izazovi sa kojima se susrećemo često ističu mogućnosti za unapređenje, koje dosljedno komuniciramo Vladi. Siguran sam da se ove preporuke doživljavaju kao konstruktivan doprinos za rast. Štaviše, spremni smo da aktivno učestvujemo u kreiranju javnih politika koristeći naše najbolje stručnjake iz različitih ekonomskih sektora. Ovi stručnjaci mogu direktno doprinijeti razvoju politika, nudeći dragocjene uvide i rješenja za budućnost zemlje.

Podigni novac s osmijehom

Putuj bezbrižno u 9 zemalja uz
besplatno podizanje novca na
bankomatima OTP grupe!*

*Podizanje gotovine u inostranstvu na bankomatima OTP Grupe je besplatno. Povoljnost je dostupna u 9 zemalja (Albanija, Bugarska, Hrvatska, Mađarska, Moldavija, Crna Gora, Srbija, Slovenija i Ukrajina) na bankomatima OTP Grupe sa OTP debitnim karticama koje banka izdaje fizičkim licima. Povoljnost je dostupna bez ograničenja na broj transakcija ili iznos gotovine koji možeš podići. Za više detalja pogledaj uslove i informacije objavljene u CKB filijalama i na www.ckb.me.

Sliku je kreirala vještačka inteligencija.

Pozicioniranje Crne Gore za regionalnu i globalnu konkurenciju

Pristup Crne Gore ekonomskom razvoju – sa fokusom na turizam, IKT, poljoprivredu, energiju i mala i srednja preduzeća, uz strateške mjere Vlade – promoviše dugoročnu stabilnost i rast

PROBOJ

Nakon dobijanja IBAR-a, Crna Gora će vjerovatno zatvoriti nekoliko pregovaračkih poglavlja do kraja godine, uključujući poglavlja 7, 10, 20 i 31

PRO-BIZNIS

Usvojili smo pro-biznis politike i pojednostavili regulative kako bismo podstakli održivu domaću proizvodnju i privukli strane investicije

BALANS

Uprkos napretku, primorski regioni Crne Gore i dalje nadmašuju sjeverne regione u pogledu rasta, uz potrebne tekuće napore da se uskladi razvoj

Preduslovi za političku i ekonomsku stabilnost Crne Gore su višedimenzionalni. Politički, zemlja mora imati snažan okvir upravljanja, transparentan i odgovoran politički sistem i posvećenost vladavini prava. U ovom intervjuu, potpredsjednik Vlade i ministar ekonomskog razvoja, Nik Đeljošaj iznosi ključne inicijative Vlade Crne Gore.

„Naš primarni strateški ekonomski cilj je postizanje pametnog, održivog i inkluzivnog ekonomskog rasta koji poboljšava kvalitet života svih naših građana. U tom smislu, ekonomske politike su fokusirane na nekoliko ključnih oblasti: diversifikaciju ekonomskih aktivnosti i povećanje konkurentnosti, jačanje otpornosti naše ekonomije na spoljne šokove, obezbjeđivanje makroekonomske i fiskalne stabilnosti i poboljšanje poslovnog okruženja“, kaže naš sagovornik.

Ove perspektive rasta dodatno podržava posvećenost zemlje ispunjavanju agende za pristupanje EU. Kako napominje, „za male ekonomije poput naše, ekonomska integracija unutar regiona i sa EU je ključna za poboljšanje životnog standarda. Nesmetan pristup većim tržištima omogućava kompanijama širom Zapadnog Balkana da postignu potrebne ekonomije obima kako bi bile konkurentne. Pružanjem integrisanog tržišta, Crna Gora može privući kvalitetne strane direktne investicije.“

U tom smislu, objašnjava naš sagovornik, Crna Gora aktivno promovise regionalnu saradnju učestvujući u više od 30 regionalnih inicijativa i platformi. „Naša uloga u predjedavanju regionalnim mehanizmima doprinosi pozicioniranju naše zemlje i ekonomija regiona na evropskoj mapi kroz kontinuirano unapređenje konstruktivnog regionalnog dijaloga, promociju zajedničkih vrijednosti zasnovanih na evropskim principima i standardima, te projektno orijentisanu saradnju usmjerenu ka sveobuhvatnim reformama širom Zapadnog Balkana.“

Dodaje da je Vlada Crne Gore posvećena unapređenju regionalne saradnje kroz

implementaciju Akcionog plana za zajedničko regionalno tržište (CRM), CEFTA 2006 i novog Akcionog plana za zajedničko regionalno tržište za period 2025-2028, koji definiše ključne regionalne mjere koje omogućavaju bolje poslovno okruženje u regionu i veći nivo konkurentnosti putem mehanizama digitalne transformacije. Crna Gora podržava unapređenje unutrašnje trgovine u okviru Zapadnog Balkana, poboljšanje carinske saradnje između Zapadnog Balkana i EU, te modernizaciju graničnih prelaza. Ovi instrumenti su od vitalnog značaja za ubrzanje ekonomske konvergencije sa EU i njegovanje dobrosusjedskih odnosa u regionu.

On napominje da su zeleni koridori u potpunosti prepoznati kao sredstvo za olakšavanje transporta i trgovine unutar regiona i između regiona i EU, posebno u pogledu carinske saradnje, razmjene podataka, procjene rizika, usklađivanja radnog vremena i modernizacije infrastrukture, opreme i IT sistema na graničnim prelazima, sa ciljem smanjenja formalnosti i čekanja na carinsku obradu robe.

„Nova inicijativa EU za Plan rasta za Zapadni Balkan igra ključnu ulogu u ubrzanju procesa proširenja i podsticanju ekonomskog rasta u regionu. Kroz Plan rasta, Crna Gora je pripremila set reformi koji će, između ostalog, biti usmjeren na izgradnju novih škola i infrastrukture (putevi), povećanje zaposlenosti mladih i digitalizaciju javnih usluga“, kaže Đeljošaj.

„Evropska komisija je usvojila reforme za pet zemalja Zapadnog Balkana, što predstavlja ključni korak u otključavanju šest milijardi eura iz Fonda za reforme i rast EU. Ove reforme su od suštinske važnosti za usklađivanje ekonomija Zapadnog Balkana sa Jedinstvenim tržištem EU, obezbjeđujući kompanijama u ovim zemljama alate potrebne za efikasnu konkurenciju. Usvojene reforme fokusiraju se na ključne oblasti poput vladavine prava, upravljanja, digitalne i zelene tranzicije, razvoja ljudskog kapitala i poboljšanja poslovnog okruženja“, zaključuje.

Kako biste ocijenili ukupnu makroekonomsku stabilnost i uslove za strane investicije u Crnoj Gori?

– Crna Gora je ostvarila značajan napredak u pogledu postizanja makroekonomske stabilnosti. To je očigledno u našem stalnom rastu BDP-a, kontrolisanim stopama inflacije i poboljšanom životnom standardu naših građana. Iako smo mala, otvorena i uvozna zavisna ekonomija sa ograničenom diversifikacijom, fokusirali smo se na nekoliko ključnih sektora kako bismo podstakli naš ekonomski razvoj.

Kako bismo podstakli održivu domaću proizvodnju i ohrabрили strane investicije, usvojili smo pro-poslovne politike i pojednostavili regulatorne okvire koji stvaraju povoljan ambijent za investicije. Naša geostrateška lokacija i status kandidata za članstvo u EU dodatno povećavaju našu privlačnost za strane investitore. Usklađivanje sa standardima EU nije samo administrativni zadatak, već ključni faktor za privlačenje stranih investicija.

Investitori traže stabilnost, predvidljivost i povoljno poslovno okruženje, a Crna Gora se kontinuirano usklađuje sa normama EU, što je dio procesa integracije u EU.

Želim istaknuti da je dobijanje IBAR-a direktan signal da je Crna Gora napravila značajan napredak u važnim oblastima i da može nastaviti s procesom usklađivanja s pravom EU u pripremi za pristupanje 2028. godine. Dobijanje IBAR-a takođe je otvorilo put za zatvaranje drugih poglavlja u kojima je Crna Gora ispunila krajnje kriterijume. U tom kontekstu, Crna Gora je spremna da zatvori nekoliko pregovaračkih poglavlja do kraja godine. Poglavlja koja su najbliža zatvaranju su Poglavlje 7 – Pravo intelektualne svojine, Poglavlje 10 – Informaciono društvo i mediji, Poglavlje 20 – Preduzetništvo i industrijska politika, i Poglavlje 31 – Spoljna, bezbjednosna i odbrambena politika.

Pravni okvir Crne Gore za investicije ostaje jasan, sveobuhvatan i povoljan za poslovanje, kako domaće tako i strano. Posljednjih godina konsolidovali smo strukturu i strategiju naše agencije za promociju investicija, koju sada predstavlja Agencija za investicije Crne Gore

(MIA), vladina autonomna javna agencija. MIA ima zadatak da promoviše i olakša investicije, realizuje projekte javno-privatnog partnerstva, promoviše inovacije i pruži investitorima sveobuhvatne informacije o registraciji poslovanja.

U saradnji sa Svjetskom bankom, Ministarstvo ekonomskog razvoja Crne Gore je 2022. godine razvilo sveobuhvatan Registar investicionih podsticaja kako bi pomoglo katalogizaciju i navigaciju kroz različite podsticaje koji su na raspolaganju. Ovo je bilo od presudnog značaja za podršku digitalnoj transformaciji i privlačenje investicija u inovativna rješenja koja unapređuju proizvodne procese i životne uslove.

Takođe, želim istaknuti da je Crna Gora prva zemlja Zapadnog Balkana koja je podnijela zvaničan zahtjev za pridruživanje Jedinstvenom području plaćanja u eurima (SEPA) i da ćemo postati član SEPA-e 1. januara 2025. godine, što predstavlja ključni korak ka daljem razvoju i integraciji crnogorskog finansijskog sistema u evropski ekonomski i tržišni prostor. Članstvo Crne Gore u SEPA-i donijeće brojne benefite crnogorskim

građanima i ekonomiji, uključujući značajno smanjenje troškova, kraće vrijeme transakcija i pojednostavljene prekogranične uplate na evropskom tržištu. Efikasnije upravljanje gotovinskim tokovima, pojednostavljeni međunarodni poslovi i stvaranje novih prilika za trgovinu i investicije samo su neki od benefita pridruživanja SEPA-i.

Štaviše, šire regionalno usklađivanje investicionih politika i koordinisana promocija investicija u regionu Zapadnog Balkana, posebno u obećavajućim lancima vrijednosti, imaju značajan potencijal za privlačenje stranih direktnih investicija. Ovo podrazumijeva ne samo promociju regiona kao atraktivne destinacije za investitore, već i stvaranje regulatornog okvira koji podržava investicije i obezbjeđuje jednak tretman za sve investitore.

U zaključku, iako postoje tekući izazovi, poput potrebe za daljim strukturnim reformama, Vlada Crne Gore stvara stabilno makroekonomsko okruženje i povoljne uslove za strane investicije. Naši naponi su usmjereni ka izgradnji diversifikovane, otporne i konkurentne ekonomije koja može rasti održivo i privući kvalitetne investicije.

Koji su, po Vašem mišljenju, ključni pokretači ekonomskog razvoja zemlje i koje su ključne mjere koje je Vlada preduzela da bi osigurala nesmetano funkcionisanje ekonomije?

– Ekonomski razvoj Crne Gore prvenstveno pokreće snažan sektor turizma, koji značajno doprinosi BDP-u zemlje privlačenjem investicija u sektor ugostiteljstva. Vlada je prepoznala važnost održivog turizma i implementirala ciljne subvencije, edukativne radionice, programe sertifikacije i međunarodno umrežavanje kako bi promovisala održivo upravljanje destinacijama.

Pored turizma, IKT sektor se izdvaja kao ključni pokretač zahvaljujući svojoj izuzetnoj otpornosti i brzom rastu. Vladin fokus na izgradnju digitalne, pametne i zelene ekonomije očituje se kroz kontinuirane programe podrške koji podstiču konkurentna poslovna rješenja i diversifikaciju izvoza.

Poljoprivredni sektor takođe igra vitalnu ulogu, a Vlada je značajno povećala subvencije i budžetska izdvajanja za integraciju poljoprivrede s turizmom, podržavajući tako proizvodnu industriju i zanatstvo. Ova integracija pomaže u poboljšanju ukupne konkurentnosti ekonomije.

Inicijative u energetsom sektoru su još jedan ključni element, s naporima koji su usmjereni na povećanje kapaciteta zelene proizvodnje, poboljšanje energetske efikasnosti i unapređenje infrastrukturne povezanosti sa susjednim zemljama. Ove mjere imaju za cilj stvaranje održivije i povezanije energetske infrastrukture.

Naši naponi su bili fokusirani na smanjenje trgovinskih barijera, poboljšanje pristupa tržištu i usklađivanje naših trgovinskih politika sa standardima EU. Vlada je takođe bila proaktivna u podršci preduzetništvu i malim i srednjim preduzećima (MSP), prepoznajući njihovu važnost za povećanje konkurentnosti nacionalne ekonomije.

Kroz programe dizajnirane da stimulišu nove poslovne poduhvate i ojačaju postojeće, fokus je na podsticanju ekonomske aktivnosti i jačanju konkurentnosti domaćih proizvoda i usluga. Ministarstvo ekonomskog razvoja je bilo instrumentalno u kreiranju i implementaciji ovih programa podrške, koji uključuju finansijsku i nefinansijsku pomoć s ciljem podsticanja inovacija i konkurentnosti na domaćem i međunarodnom tržištu.

U industrijskom sektoru implementirali smo politike za povećanje konkurentnosti i inovacija. Usklađivanjem naših industrijskih standarda sa onima EU, radimo na tome da crnogorski proizvodi zadovolje standarde kvaliteta, čime se podstiče veća regionalna ekonomska integracija. U tom smislu, Vlada Crne Gore je usvojila Industrijsku politiku za period 2024-28. kao sveobuhvatan strateški dokument usmjeren ka daljem unapređenju i jačanju konkurentnosti industrije.

Nova industrijska politika fokusirana je na digitalnu transformaciju i poboljšanje inovativnih performansi kompanija, kao i na njihov prelazak na zelene i održive poslovne prakse. Ovo će poboljšati konkurentnost crnogorske industrije, omogućavajući bržu integraciju sa jedinstvenim evropskim tržištem.

auto-puta Bar-Boljare je projekat koji je značajno poboljšao povezanost i dostupnost, podstičući ekonomski rast u prethodno manje razvijenim regionima.

Crna Gora je takođe napravila značajne korake u regionalnoj povezanosti kroz bilateralnu saradnju sa susjednim zemljama. Ova saradnja dovela je do uspostavljanja i modernizacije ključnih željezničkih i drumskih graničnih prelaza, dalje integrišući Crnu Goru u regionalnu transportnu mrežu i olakšavajući prekograničnu trgovinu i putovanja.

Napredni carinski postupci i tehnologije usmjereni na pojednostavljenje procesa i poboljšanje efikasnosti na našim granicama ostaju ključni cilj. Ove reforme su od suštinske važnosti za olakšavanje trgovine i osiguranje usklađenosti sa regulativama EU.

Reforme Crne Gore povezane sa Planom rasta EU za Zapadni Balkan imaju za cilj ubrzanje procesa proširenja kroz poboljšanje infrastrukture, zapošljavanje mladih i digitalne javne usluge

Finansijska i tehnička podrška se pruža za održive investicije povezane s produktivnošću, inovacijama, dekarbonizacijom i rodnom ravnopravnošću, pri čemu institucije poput Fonda za inovacije i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore nude investitorima povoljne kreditne linije.

U kojoj mjeri su infrastrukturne i druge investicije uspjele da smanje razvojni jaz unutar zemlje?

– Infrastrukturne investicije su odigrale veliku ulogu u smanjenju razvojnog jaza unutar Crne Gore, posebno između razvijenijih primorskih regiona i manje razvijenih sjevernih područja. Strateški fokus Vlade na unapređenje saobraćajne infrastrukture značajno je poboljšao unutrašnju i regionalnu povezanost. Crna Gora se može pohvaliti najvećom gustinom putne infrastrukture u regionu, u prosjeku 72,6 km na 100 km², što je bio ključni faktor u olakšavanju ekonomskih aktivnosti i poboljšanju pristupa udaljenim područjima. Štaviše, izgradnja

Širenje Zelenih koridora unutar CEFTA-e i sa EU je jedna od najuspješnijih regionalnih inicijativa, doprinoseći ubrzanju carinskih postupaka i smanjenju vremena čekanja na granicama. U 2023. godini uspjeli smo da proširimo pokrivenost Zelenih koridora na granicu između Crne Gore i Sjeverne Makedonije.

Investicije u energetska infrastrukturu, posebno projekte obnovljive energije, bile su podjednako ključne za unapređenje razvoja širom zemlje. Ove inicijative ne samo da doprinose održivijem snabdijevanju energijom, već i podržavaju ekonomske aktivnosti obezbjeđivanjem pouzdane i pristupačne energije za različite sektore.

Uprkos ovim naprecima, razlike između različitih regiona Crne Gore i dalje postoje. Primorska područja, sa svojom razvijenom turističkom infrastrukturom, i dalje bilježe brži rast u odnosu na sjeverne regione. Potrebni su kontinuirani naponi da se ove neravnoteže adresiraju i da svi djelovi zemlje jednako imaju koristi od razvojnih inicijativa.

An aerial photograph of a lush green valley in the mountains of Montenegro. A river flows through the center of the valley, surrounded by dense forests and rolling hills. The sky is clear and blue, and the overall scene is vibrant and scenic.

MFIC MISIJA

MFIC podstiče ekonomski razvoj Crne Gore kroz stvaranje atraktivnog poslovnog okruženja za investitore i talente

Dobre vijesti za građane i investitore

Makroekonomski ambijent je stabilan, s rastom iznad očekivanja. Reformom poreske i fiskalne politike ciljamo na poboljšanje životnog standarda i investicionog ambijenta

ODRŽIVOST

Odgovorno i održivo poslovanje će biti u fokusu Razvojne banke, kao i do sada IRF-u, uz napomenu da cilj nije maksimiziranje profita, već jasan razvojni cilj

ATRAKTIVNOST

Crna Gora postaje država sa najnižim nametima na zarade zaposlenih u Evropi, što je snažan signal investitorima da je investicioni ambijent unaprijeđen

BRIGA

Još uvijek jedan dio poslodavaca koristi model isplate dijela zarade „na ruke” što dovodi do poreske evazije

Finansijska pozicija Crne Gore je stabilna sa kontinuiranom naplatom tekućih prihoda budžeta, koji su za prvih sedam mjeseci 2024. godine, čak 95,5 miliona eura iznad planiranih, dok su u odnosu na isti period prethodne godine veći za gotovo 125 miliona eura ili 8,6%.

Ovo nije jedina dobra vijest koju je naš sagovornik, Novica Vuković, ministar finansija u Vladi Crne Gore podijelio sa nama. Naime, u posmatranom periodu, gotovo sve kategorije prihoda budžeta zabilježile su povećanje naplate, kako u odnosu na plan, tako i u odnosu na prošlogodišnje, a dostupni preliminarni podaci naplate prihoda zaključno sa avgustom govore o nastavku pozitivnih trendova.

Agencija Standard & Poor's (S&P) u avgustu 2024. godine povećala je kreditni rejting Crne Gore sa „B” na „B+”, uz stabilne izgleda, što predstavlja svojevrsnu potvrdu uspješnosti ekonomske politike Vlade Crne Gore, naročito imajući u vidu da je to drugo uzastopno poboljšanje ocjene kreditnog rejtinga za samo 10 mjeseci.

Rejting Crne Gore je podržan snažnim izgledima za rast zemlje, dugoročnim benefitima od strukturnih reformi u vezi sa procesom pristupanja EU i relativno niskim troškovima servisiranja duga. „To će uticati i na veću atraktivnost Crne Gore kao investicione destinacije i bolju pregovaračku poziciju u procesu pristupanja EU, kao najvažnijem spoljnopolitičkom cilju“, ističe naš sagovornik.

Šta su glavni razlozi za donošenje novog programa „Evropa sad 2”, i kako ćete u njemu adresirati sugestije koje su još povodom prvog paketa dale međunarodne finansijske institucije i eksperti?

– Vodeći razlog za donošenje novog programa „Evropa sad 2” je strateško opredjeljenje Vlade da unaprijedi standard građana, i to kroz: smanjenje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje na teret zaposlenog

Vlada ima za cilj poboljšanje životnog standarda građana, kroz uvećanje minimalne i prosječne zarade

sa 15% na 10%; smanjenje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje na teret poslodavca sa 5,5% na 0%; povećanje minimalne zarade na prosječno 700,00€ (do V stepena kvalifikacije obrazovanja MZ će iznositi 600,00€ dok će za VI i veći nivo kvalifikacije obrazovanja iznositi 800,00€). Program „Evropa sad 2” se predlaže na način koji je prihvatljiv i za zaposlene koji ostvaruju rast zarade i za poslodavce kojima se omogućava smanjenje poreskog opterećenja na zarade, uz očuvanje makroekonomske i fiskalne stabilnosti.

Najveći fiksni trošak za poslodavca predstavlja trošak radne snage. Do 2021. godine, oporezivanje zarada zasnivalo se na proporcionalnom poreskom opterećenju, koje je za sve nivoe zarada iznosilo 39%, što je predstavljalo značajan ograničavajući

faktor za povećanje minimalne zarade, ali i ostalih zarada zaposlenih. Pri tome, Crna Gora je bila jedina zemlja u regionu koja je imala proporcionalnu stopu poreza na dohodak od 9% i nije imala neoporezivi dio zarade.

Usljed visokog poreskog opterećenja na rad, „siva ekonomija“ na tržištu rada bila je posebno izražena kako kroz neformalnu zaposlenost tako i kroz isplatu jednog dijela „zarade na ruke“. U ovim uslovima gubila je država kroz manje poreze i doprinose, a posebno zaposleni koji u slučaju neformalne zaposlenosti nije mogao ostvariti nijedno pravo po osnovu ugovora o radu, dok je u slučaju isplate dijela zarade na ruke osnovica za obračun poreza i doprinosa bila niža od realne, što je smanjivalo njihovu buduću osnovicu za penziju.

► Kroz ekonomski program „Evropa sad 1“ uveden je „neoporezivi dio zarade“ i progresivnost u oporezivanju dohotka kroz veću stopu poreza na dohodak na zarade iznad 1000,00€ (bruto osnovice) i ukinuta je obaveza plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje. Postignutim konsenzusom sa socijalnim partnerima, minimalna zarada istovremeno je povećana na 450,00€.

I pored značajnog povećanja „formalne“ zaposlenosti koju je omogućilo smanjenje poreskog opterećenja na zarade kroz program „Evropa sad 1“, što je potvrđeno kroz zvanične podatke o naplati poreza i doprinosa na zarade koji su u 2023. godini veći u odnosu na 2021. godinu za preko 50% (naplata doprinosa na PIO: 2021 – 343,7 mil. €; 2022 – 405,9 mil. €; 2023 – 526,5 mil. €) kao i rekordan broj zaposlenih u Crnoj Gori u prethodnoj godini, još uvijek jedan dio poslodavaca koristi model isplate dijela zarade „na ruke“ što dovodi do poreske evazije.

Strateško opredjeljenje 44. Vlade jeste unapređenje životnog standarda građana i ukidanje biznis barijera u cilju poboljšanja poslovnog i investicionog ambijenta. Da podsjetimo, već od 1. januara 2024. godine, povećana je minimalna penzija na 450,00 eura, dok će i ostale penzije biti povećane već od prvog mjeseca 2025. godine.

Vlada je Fiskalnom strategijom predložila set reformi poreske i fiskalne politike, koje između ostalih, podrazumijevaju značajno povećanje zarada za sve zaposlene u privredi i snažno jačanje životnog standarda građana. Dodatno, ovom mjerom se utiče na smanjenje neformalne ekonomije na tržištu rada, budući da je i dalje primjetna takozvana isplata dijela zarada „na ruke“ zaposlenima, što umanjuje njihova radna prava, ali i pripadajuće javne prihode.

Istovremeno, kao mjera kompromisa sa socijalnim partnerima, poresko opterećenje rada za poslodavce će biti umanjeno, kroz umanjena izdvajanja za doprinose za penzijsko invalidsko osiguranje, sa ukupno 20,5% na 10%. Na ovaj način Crna Gora postaje država sa najnižim nametima na zarade zaposlenih u Evropi, što je snažan signal investitorima da je investicioni ambijent unaprijeđen, imajući u vidu da je trošak zarada veliki fiksni izdatak za poslodavce.

Unapređenje ocjene kreditnog rejtinga, kao jednog od ključnih ekonomskih parametara, predstavlja snažan pokazatelj stabilnosti i napretka koji je Crna Gora ostvarila, naročito u domenu fiskalne politike i ekonomskih reformi

Da bi osigurali da će mjere reformi imati fiskalno neutralni efekat, Vlada je predložila izmjene poreske politike kojima se kompenzuju izgubljeni prihodi po osnovu umanjenja doprinosa, kroz povećanje poreske baze i borbu protiv sive ekonomije. Takođe, kako ne bi došlo do neopravdanog porasta cijena, kao Vlada smo usvojili odluku kojom se ograničavaju marže na hranu i druga osnovna dobra u velikim maloprodajnim trgovinskim objektima, što

je mjera koja će trajati do kraja januara 2025. godine i čije će efekte, vjerujem, građani osjetiti.

Kako gledate na mogućnosti i rizike koje nosi osnivanje Razvojne banke Crne Gore?

– U skladu sa strateškim pravcem razvoja Crne Gore, kontinuiranom potrebom za diversifikacijom mnogorske privrede i poboljšavanjem njene konkurentnosti, postoji potreba za daljim razvojem institucija i mehanizama za olakšavanje pristupa finansijama, kako privrede tako i javnih preduzeća i lokalnih samouprava. To će se, između ostalog, omogućiti kroz osnivanje Razvojne banke Crne Gore, koja će služiti tržišnim segmentima koje komercijalne banke ne opslužuju adekvatno.

Razvojna banka će, kao i jednim dijelom Investiciono-razvojni fond (IRF) sada, imati ključnu ulogu u podršci strateškim infrastrukturnim i razvojnim projektima i osiguravanju inkluzije ranjivih grupa kao što su mladi, žene i individualni poljoprivredni proizvođači kako bi se dodatno motivisali zainteresovani segmenti da se uključe u stvaranje dodatne ekonomske vrijednosti.

Razvojna banka Crne Gore će biti jedan od mehanizama za jačanje konkurentnosti crno-

gorske privrede kroz lakši pristup grantovima iz EU fondova, kreiranje novih finansijskih instrumenata po uzoru na razvojne banke u EU, i jačanje izvoznog potencijala crnogorskih preduzeća. Novi model finansiranja omogućiće ponudu različitih finansijskih instrumenata koji će korisnicima pružiti povoljnije uslove – niže kamatne stope, duže rokove dospijeca, manje zahtjeve za kolateralom i slične pogodnosti, uz značajne efekte na ekonomiju i bolju alokaciju sredstava.

Nova usluga koju će Razvojna banka Crne Gore ponuditi je osiguranje izvoza od netržišnih rizika, sa ciljem podrške crnogorskom izvozu i povećanja konkurentnosti preduzeća na inostranim tržištima, što je posebno važno u kontekstu eliminisanja barijera i stvaranja jedinstvenog tržišta u regionu. Razvojna banka bi, uz ovu uslugu, preuzela i ulogu izvozno-kreditne agencije, pružajući dodatnu podršku crnogorskoj privredi u skladu sa zakonskim okvirom.

Nedavno ste zvanično preuzeli predsjedavanje Upravnim odborom Centra za izvrsnost u finansijama (CEF). Šta ova pozicija znači za zemlju i za Vas lično?

– Za Ministarstvo finansija i mene na čelu, svakako da je zadovoljstvo i obaveza predsjedavanje Upravnim odborom međunarodne organizacije sa dugogodišnjom reputacijom. Naime, CEF, sa sjedištem u Ljubljani, osnovan je 2001. godine i djeluje kao regionalni centar za razmjenu znanja i unapređenje kapaciteta službenika javnog sektora u oblasti upravljanja javnim finansijama, centralnog bankarstva, kao i upravljanja reformama.

Crna Gora preuzela je predsjedavanje ovom organizacijom na period od godinu dana, na godišnjem sastanku Upravnog odbora CEF, održanom 13. juna 2024. godine, u Kišnjevu.

Pored kontinuirane uspješne saradnje koja doprinosi izgradnji naših administrativnih kapaciteta, te prilici da se kroz predsjedavanje ista dodatno intenzivira kroz osmišljavanje i realizaciju zajedničkih inicijativa, vjerujem da preuzimanje predsjedavanjem uspješne međunarodne organizacije doprinosi unapređenju položaja i ugleda naše institucije, ali i države na međunarodnom nivou.

Treću godinu zaredom dobitnici priznanja

NAJBOLJA BANKA U CRNOJ GORI

Naš cilj je da Crna Gora postane održiva turistička destinacija

Diversifikacija turističkog proizvoda i proširenje ponude na cijelu zemlju, kao i van glavne sezone, predstavljaju osnovu naših planskih i strateških dokumenata

SARADNJA

Mi, svi partneri u turizmu, treba da budemo posvećeni zajedničkom radu kako bismo ispunili i nadmašili očekivanja turista, i unaprijedili našu turističku privredu

PLAN

Vlada planira da kontinuirano poboljšava ambijent za strane investicije i unaprijedi ekonomsku tranziciju ka članstvu u EU

OTPORNOST

Očekujem da će digitalizacija, zajedno sa zelenom tranzicijom, imati važnu ulogu i pomoći turizmu da postane otporniji na sve veće izazove

Turizam je ključna privredna grana Crne Gore koja čini trećinu BDP-a, ali je i ranjiva, pa odgovori na uočene izazove nijesu samo u nadležnosti jednog ministarstva, već traže saradnju brojnih činilaca.

Simonida Kordić, ministarka turizma Crne Gore, kaže da se samo zajedničkim radom vlasti i privrede mogu popraviti „slabe tačke” u turizmu i zemlja učiniti još privlačnijom za turiste. Takođe, da bi se unaprijedila turistička ponuda i uskladila sa potrebama i očekivanjima turista, važno je znati koliko turista, iz kojih država i u kojem periodu posjećuje različite destinacije u zemlji. Tako turistička privreda može prilagoditi svoju ponudu različitim profilima turista, a uz pomoć digitalnih rješenja, učiniti svoje poslovanje efikasnijim.

„Uzročno-posljedična veza saobraćaja i turizma itekako utiče na kvalitet ukupne usluge koju gost očekuje od jedne turističke destinacije. U tom smislu, uspostavljena je tijesna saradnja sa ministarstvom i institucijama nadležnim za saobraćaj, kako bi proširili i unaprijedili kapacitete ali i prvi utisak svakog gosta na ulaznim kapijama naše zemlje“, kaže Kordić.

Zato je jedan od njenih prvih sastanaka po preuzimanju funkcije bio sa direktorom Aerodroma Crne Gore. „Razgovarali smo o ključnim inicijativama za unapređenje avio-dostupnosti Crne Gore i razvoju aerodromske infrastrukture. Saglasili smo se da je neophodno aktivno pregovorati sa niskotarifnim avio-kompanijama, kako bi se proširila mreža letova ka Crnoj Gori i time povećala povezanost sa ključnim evropskim destinacijama“, kaže ministarka turizma.

Ona napominje da je neophodna i efikasnost, ali i sigurnija procedura provjere lica koja prelaze granicu. „Stoga je uspostavljena više nego dobra saradnja sa Upravom policije, kako bi obezbijedili brz i bezbjedan protok ljudi sa naglaskom na period ljetnje sezone, kada najveći broj turista i dolazi u Crnu Goru“, navodi Kordić.

Investicije u turizam su ključne, a saradujemo sa Savjetom za konkurentnost i Savjetom za strane investitore na uklanjanju poslovnih barijera

Kakvi su konkretni planovi za uvođenje digitalizacije u turistički sektor?

— U skladu sa savremenim kretanjima i promjenama, za očekivati je da će digitalna, uz zelenu tranziciju, igrati važnu ulogu, što će svakako doprinijeti povećanju

„otpornosti“ turizma na brojne i sve veće izazove.

Stoga, jedan od modela za koji se snažno zalazemo je uvođenje jedinstvenog, sveobuhvatnog sistema koji bi povezivao turističku privredu sa drugim institucijama poput Uprave javnih prihoda, MUP-a i slično. Na taj način će se pojačati borba protiv sive ekonomije, ukloniti neke postojeće biznis barijere, olakšati registracija gostiju, poboljšati priliv prihoda od turističkih taksi, kao i kontrola plaćanja poreskih i drugih obaveza.

Značaj ovog projekta je izuzetan, jer statistički podaci, njihova obrada i analiza predstavljaju osnovu za kvalitetniji razvoj turizma. To podrazumijeva rad ne samo na državnom nivou, već i na nivou lokalnih zajednica u kojima se formira turistički proizvod.

Sa druge strane, atraktivnost naše ponude, na najefikasniji način prezentuje se putem digitalnih alata. Crna Gora ima proizvod za ponuditi turistima sa najraznovrsnijom tražnjom, koja se, uz digitalizaciju o kojoj govorimo, oblikuje upravo prema njihovim potrebama i željama.

Mi, pri čemu mislim na sve partnere u lancu stvaranja turističke ponude, treba da istrajemo na posvećenosti zajedničkom radu, sa ciljem da očekivanja turista i prevaziđemo, na zadovoljstvo turista, ali i na dobrobit našeg stanovništva i turističke privrede.

Koje elemente bi trebalo unijeti u novu strategiju razvoja turizma da bi Crna Gora mogla da prati velike promjene koje se događaju u ovoj industriji?

— Aktuelna Strategija turizma ističe naredne godine i mi već planiramo da krajem 2025. godine angažujemo relevantne stručnjake koji će u saradnji sa Ministarstvom raditi na novom dokumentu, koji će biti usklađen sa evropskom praksom i potrebama domaćeg tržišta.

► U izradi nove Strategije, akcenat će biti na očuvanju prirodnih, kulturnih i drugih autentičnih resursa, što je osnova za razvoj cjelogodišnje, diversifikovane turističke ponude, a koja se odnosi i na sport, rekreaciju, avanturizam, ruralni razvoj, zdravstveni turizam... Time će se zadovoljiti i sve veće potrebe savremenih turista za boravkom u prirodi, u manjim ugostiteljskim objektima, porodičnim gazdinstvima ali i savremenim visokokvalitetnim smještajima. Upravo u ovim sferama nalaze se najveći potencijali razvoja turizma Crne Gore.

Takođe, razvijanjem destinacijskog menadžmenta možemo biti na dobrom putu za bolje pozicioniranje Crne Gore na svjetskoj turističkoj mapi.

Koji su vaši planovi za produženje boravka turista i povećanje lokalne potrošnje?

— Naš cilj je Crna Gora kao održiva turistička destinacija sa tzv. 365 ponudom. Stoga je diversifikacija turističkog proizvoda uz širenje ponude prostorno, na cijelu Crnu Goru, i vremenski, i u periodima prije i poslije glavne sezone, okosnica naših planova koji se definišu u programskim i strateškim dokumentima.

Crna Gora, kao turistička destinacija, podijeljena je na osam turističkih klastera koji se međusobno razlikuju po socio-kulturološkim, istorijskim, tradicionalnim, prirodnim i ekonomskim karakteristikama: Ulcinj sa Adom Bojanom, Barska rivijera sa Skadarskim jezerom, Budvanska rivijera, Bokokotorski zaliv, Prijestonica Cetinje, Glavni grad sa Centralnom regijom, Bjelasica, Komovi i Prokletije, te Durmitor i Sinjajevina sa rijekama Tarom i Pivom.

Njihovim uvezivanjem stvaramo jedinstven i specifičan turistički proizvod i autentično iskustvo koji današnji turisti, naročito oni koji dolaze sa dalekih tržišta, i traže.

Jug i sjever naše države nijesu dvije odvojene cjeline, one su komplementarne i iz toga treba crpiti benefite.

Ukoliko stvorimo, ali svi zajedno, turistički proizvod koji je cjelogodišnji, sasvim je izvjesno da će to biti osnova i za povećanje lokalne potrošnje, jer je poznato

Zalažemo se za uvođenje jedinstvenog sistema koji povezuje turističku privredu sa različitim institucijama kako bi se suzbila siva ekonomija, olakšala registracija gostiju i poboljšali prihodi od turističkih taksi

da turizam u velikoj mjeri doprinosi razvoju gotovo svih ostalih privrednih djelatnosti.

Koje korake preduzimate za podršku preduzetništvu i inovativnim inicijativama u turističkoj industriji, posebno

u kontekstu održivog razvoja i novih tehnologija?

— Preduzetništvo, sa akcentom na mlade i žene, kao i porodični biznis, od posebnog je značaja za turizam Crne Gore, jer se naša turistička industrija jednim dijelom bazira na radu mikro, malih i srednjih preduzeća. Tim povodom, resorno ministarstvo već duži period, na godišnjem nivou, priprema i realizuje programe podsticajnih mjera u oblasti turizma. Program se primjenjuje kroz javne pozive na koje se dostavljaju projekti, a za čiju organizaciju, ukoliko ispune određene kriterijume, Ministarstvo pomaže finansijski.

I ovogodišnjim Programom podsticajnih mjera u oblasti turizma, kao što je bio slučaj i u dosadašnjem periodu, podstiče se, pored ostalog, organizovanje brojnih manifestacija i festivala, doprinosi se unapređenju ponude i podizanju nivoa kvaliteta usluga u ruralnom, MICE turizmu, kao i razvoju inovativnih usluga u kulturnom, zdravstvenom, sportskom i drugim vidovima turizma. Krajnji cilj programa je unapređenje ponude, produženje turističke sezone i brži razvoj sjevernog regiona Crne Gore. Na taj način, između ostalog, obezbjeđuje se pravilno upravljanje destinacijom, očuvanje kulturno-istorijske baštine i poštovanje principa i standarda koji se odnose na zaštitu životne sredine.

S obzirom na to da govorimo o inovacijama i novim tehnologijama, vrijedna pomena je i činjenica da je Crna Gora prva neevropska zemlja koja je usvojila Strategiju pametne specijalizacije 2019-2024, u kojoj se, među četiri glavna segmenta razvoja, nalazi i „Održivi i zdravstveni turizam”, kojim se takođe doprinosi diversifikaciji turističkog proizvoda uz poštovanje principa održivosti.

Kako planirate da uključite obrazovanje i obuku radne snage u vaše planove za modernizaciju turističke industrije, kako bi se prilagodili promjenama i zahtjevima tržišta?

— Činjenica je da postoji manjak radne snage i da je to hronični problem, naročito kada govorimo o kvalifikovanom kadru. Na to su, na sastancima koje sam održala, ukazali i sami predstavnici turističke privrede.

A SPLENDID WORLD OF LUXURY.
BEAUTY AND TRANQUILITY AWAITS...

Jasno je da postoji potreba da se prošire kapaciteti obrazovnih institucija u Crnoj Gori, ali teret toga, pored države, treba da snosi i privreda čiji je najveći interes kvalifikovana radna snaga.

Jedan od takvih modela već se uveliko primjenjuje u Turskoj, gdje kroz Twinning program država i privreda zajedno rješavaju ovo pitanje.

Podsjećam i da sam prilikom službene posjete Parizu, tokom sastanka sa njihovim privrednicima, naglasila i otvorenost za saradnju sa francuskim školama koje baštine izuzetnost u ugostiteljstvu.

Na koji način planirate da nastavite saradnju sa najvećim investitorima u Crnoj Gori u oblasti turizma?

— Naš poslovni ambijent je predmet pažnje i rada svih donosilaca odluka. Važnost investicija u turizam je nesporna, posebno ako imamo u vidu geo-politička i ekonomska kretanja na svjetskom nivou.

U tom smislu, tijesno saradujemo sa Kancelarijom Savjeta za konkurentnost i Savjetom za strane investitore, budno pratimo i aktivnosti koje se odnose na uklanjanje barijera za uspješnije poslovanje. Posebno je važno da se održi i kvalitetan odnos između resornih ministarstava, odnosno Generalnog sekretarijata Vlade sa predstavnicima investitora, u pravcu održavanja realativno zadovoljavajućeg stanja na tom polju, a na koje ukazuju i pozitivni pomaci u rejtinzima Crne Gore od strane renomiranih svjetskih kreditnih agencija. Dakle, otvoreni smo za saradnju, kako sa najvećim tako i sa svim ostalim investitorima, kako bismo zajednički gradili kvalitetan turistički proizvod Crne Gore.

Turizam je najznačajnija privredna grana u Crnoj Gori, koja direktno generiše i trećinu BDP-a, dok je posredno taj procenat i značajniji. Opredjeljenje Crne Gore i ukupnog društva je da što prije postane članica EU i na taj način zaokruži sopstveni integracioni okvir i postavi temelje dugoročnog razvoja, zasnovanog na standardima i vrijednostima savremenih demokratija.

S tim u vezi, namjera Vlade Crne Gore je da u kontinuitetu jača ambijent za strane investicije i da kroz svojevrsnu „ekonomsku tranziciju” čini iskorake ka članstvu u Evropskoj uniji.

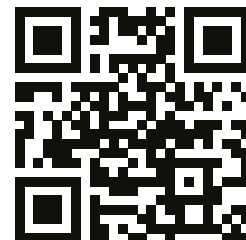

HOTEL
SPLENDID

CONFERENCE & SPA RESORT

At Splendid Hotel, we embark on a more thoughtful, less traveled path to meet the unique needs of our extraordinary guests.

From the welcoming comfort of our well-appointed guest rooms and suites to the technical sophistication of our state-of-the-art conferencing center and the sensual indulgences of our world-class SPA, Splendid Hotel provides the ultimate in five-star luxury under the Montenegrin sun.

Pokazali smo ozbiljnost i privrženost principima EU

Crna Gora predstavlja pokretačku snagu evropske integracije u regionu koja je ključna za uspostavljanje ekonomske, političke i sigurnosne stabilnosti, što je ključni princip EU za političku stabilnost, bezbjednost i ekonomski razvoj Balkana

DOSLJEDNOST

Crna Gora je jedina država koja ima otvorena sva poglavlja pregovora i od samog početka usklađuje svoje politike sa Zajedničkom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU

IZAZOV

Realan izazov na putu ka EU jeste jačanje kapaciteta države da sprovodi pravnu tekovinu EU, kao i da spremi svoju administraciju za funkcionisanje unutar EU

ZASLUGE

Geopolitički kontekst vratio je fokus na politiku proširenja, ali, u suštini, proces pridruživanja je bio i mora ostati baziran na zaslugama, gdje Crna Gora ima čime da se pohvali

u vremenu krize i unutrašnje konsolidacije, Evropska unija je pokazala da je proces proširenja njen prioritet ali i moćan alat spoljne politike i njena meka moć u globalnom poretku, smatra Predrag Zenović, glavni pregovarač Crne Gore sa Evropskom unijom. Naš sagovornik objašnjava da je upravo iz posvećenosti prioritetu integracije, ali i činjenici da je Evropska unija zajednica principa, vrijednosti i standarda, uspostavljen zahtjevniji put ka članstvu i novi pristup u pregovorima.

„Ipak, od posljednjeg proširenja EU, od 2013, prošlo je dovoljno vremena da možemo da analiziramo stvarnost EU i smjer država kandidata za članstvo. Tako nam je jasno da opreznost EU u pogledu procesa dolazi kako od niza globalnih kriza i izazova, ali i njenog samoposmatranja, samog političko-pravnog temelja funkcionisanja Unije. Tako je i EU bila primorana da promijeni svoje mehanizme i osnaži načine borbe sa tim izazovima, pa je proces proširenja bio manje u fokusu“, kaže naš sagovornik. „Dakle, stvarnost EU je vrlo kompleksna, ali je i ta činjenica podstakla evropske lidere na ozbiljno promišljanje procesa proširenja EU i potrebe za ubrzanjem samog procesa pridruživanja država Zapadnog Balkana. Jasno je da iz Brisela mora da dolazi poruka realnog izgleda proširenja, ali države kandidati moraju uraditi svoj dio posla. Geopolitički kontekst vratio je fokus na politiku proširenja, ali, u suštini, proces pridruživanja je bio i mora ostati baziran na zaslugama. Crnogorska administracija pokazala je spremnost, volju i hrabrost da se suoči sa izazovima, među kojima su, prije svega, učinjeni koraci u oblastima u okviru poglavlja 23 i 24, koja su dobijenim izvještajem – IBAR-om, otvorila prostor za dalje napredovanje Crne Gore na tom putu.

Kako Crna Gora u datim okolnostima radi na ubrzanju procesa integracija i šta su realistična očekivanja od ovog procesa?

Pred nama je dosta posla, ali Crna Gora je već dugo u procesu pa smo imali vremena i da mapiramo slabosti, a sad imamo i volje da se sa njima strateški suočimo

– Cilj nije članstvo u EU, samo po sebi, nego dostizanje evropskog kvaliteta života, što znači da nam je važnije da približimo Crnu Goru evropskim standardima i dovedemo do podizanja kvaliteta života crnogorskih građana. Promjena pristupnog procesa, odnosno fokus na vladavini prava, boljoj pripremljenosti potencijalnih država članica prije ulaska u EU, zasigurno mijenja i vremenske okvire proširenja, ali i ciljeve zemalja u tom procesu. I zasigurno, govorimo o najsloženijem procesu pridruživanja u njegovoj istoriji. U tom smislu, jasno je da Crna Gora treba da se fokusira na transformaciju ukupnog društva, a posebno, na ukupnu održivost svog članstva u EU. Pokazali smo da smo u stanju da od-

govorimo na složene zahtjeve EU i da smo spremni za završnu fazu integracije. Svakaako, kako proces bude odmicao, pojaviće se potreba za novim specifičnim znanjima i stručnim profilima koje u godinama koje slijede moramo izgraditi, jer zatvaranje poglavlja i završetak procesa pregovora ne znači da je posao završen. Bitno je naglasiti da je uspostavljanje efikasne, odgovorne i transparentne javne uprave proces koji se gradi tokom cijelog puta pristupanja EU. Administrativni kapacitet je jedan od osnovnih uslova za pristupanje EU. Međutim, to je i naša unutrašnja potreba da izgradimo jake institucije i profesionalan kadar koji će biti u stanju da se nosi sa zahtjevima i izazovima procesa pristupa-

nja, kao i obavezama koje će uslijediti nakon stupanja u članstvo. Uz redovne i vrlo dinamične aktivnosti iz evropske agende, radimo na promišljanju i planiranju jačanja administrativnih kapaciteta u svim oblastima i to je trenutno najveći izazov sa kojim se borimo. Pred nama je dosta posla, ali Crna Gora je već dugo u procesu pa smo imali vremena i da mapiramo slabosti, a sad imamo i volje da se sa njima strateški suočimo. Već smo pokazali odlučnost u tome i dobili pozitivnu reakciju od Evropske komisije, što nam opravdava osjećanje da smo spremni da 2028. godine postanemo sljedeća država članica.

Crna Gora je u dosadašnjim aktivnostima pokazala da ima kvalitetne institucije i mnogo stručnih i profesionalnih pojedinaца, kako u državnoj upravi, tako i u ostalim strukturama, Skupštini, pravosuđu i civilnom sektoru.

Koliko su građani Crne Gore danas naklonjeni evrointegracijama i koji faktori najviše utiču na stavove i očekivanja javnog mnjenja?

– Većinu građana EU asocira na „bolji život“. I to je ključni izvor iz koga Crna Gora crpi podršku svojih građana, sa jedne strane, ali sa druge, možda i važniji faktor jeste to što se Crna Gora prirodno osjeća nezostavnim dijelom Evrope, te crnogorski

građani osjećaju da je smjer kojim njihova država treba da ide jeste upravo utemeljen na evropskim vrijednostima. Ulaskom u EU neće biti prevaziđeni svi problemi s kojima se Crna Gora suočava, ali će sam proces pristupanja pozitivno uticati na uspostavljanje stabilne ekonomske klime, veći priliv stranih direktnih investicija, samim tim, veći broj radnih mjesta i rasta standarda. Crnogorski građani su jasno pokazali tokom cijelog ovog procesa da žele da budu građani EU kao najbližeg prirodnog okruženja za njih. Bez društvenog konsenzusa u tom smjeru, ne bismo danas ni razgovarali o evropskoj agendi.

U kojim oblastima je po vašem mišljenju Crna Gora najbolje pripremljena za članstvo?

– U okviru sektorskih politika, zasigurno se možemo pohvaliti poglavlja 25 – Nauka i istraživanje, 26 – Obrazovanje i kultura, koja su privremeno zatvorena, 7 – Pravo intelektualne svojine, 10 – Informatičko društvo i mediji, 20 – Preduzetništvo i industrijska politika i 31 – Vanjska, bezbjednosna i odbrambena politika. To su poglavlja koja smo predložili Evropskoj komisiji za privremeno zatvaranje. Da bismo ostvarili postavljeni cilj – 28. članica do 2028. godine, čeka nas intenzivan period rada koji mora nadoknaditi izgubljeno, ali

i odgovoriti na dolazeće izazove procesa pridruživanja.

Koja otvorena pitanja stoje na putu evrointegracija i kako se ona po vašem mišljenju mogu riješiti?

– Prioriteti Vlade Crne Gore su uokvireni vladavinom prava, ekonomskom i političkom stabilnošću, kao preduslovima za cjelokupan razvoj društva i države, te je, u tom smjeru, Vlada snažno opredijeljena da se do kraja mandata dostigne spremnost za zatvaranje svih pregovaračkih poglavlja. Realan izazov na putu ka EU jeste jačanje kapaciteta države da sprovodi pravnu tekovinu EU, kao i da spremi svoju administraciju za funkcionisanje unutar EU. Već smo krenuli da radimo na tome, prije svega kroz plansko promišljanje potreba za jačanjem administrativnih kapaciteta kroz poglavlja pravne tekovine EU, kao i planiranja i sprovođenja obuka za snaženje naših službenika za rad u evropskim institucijama. Taj rad je vrlo kompleksan i zahtijeva i vrijeme i finansijsku podršku, ali smo odlučni da tome posvetimo najveću pažnju uz redovne obaveze koje proističu iz procesa. Zelena i digitalna tranzicija zahtijevaju i resurse i vrijeme. U sektorskim politikama biće složenih zahtjeva, prilagođavanja koja neće uvijek biti viđena kao popularna. Zato u evropski proces moraju biti uključeni svi društveni akteri da bi bio uspješan.

CORD

Pouzdana mreža za poslovni uspjeh

Telekom nastavlja da održava uzlaznu putanju, uz značajan potencijal za dugoročno očuvanje vodeće pozicije i dalji rast, s ponosom ističe Stjepan Udovičić, izvršni direktor kompanije

Kako na malenom tržištu sa četiri operatora biti u samom vrhu i kako na najbolji način iskoristiti znanja i iskustva Deutsche Telekom Grupe, otkriva Stjepan Udovičić, izvršni direktor Crnogorskog Telekom. Razgovarali smo i o širenju 4G, 5G i fiksne optičke mreže, ulaganjima, inovacijama i uslugama koje se uvijek kreiraju u skladu sa potrebama korisnika.

Od oktobra 2021, kada ste došli na čelo kompanije, ostvaren je rast u gotovo svim segmentima poslovanja, a tu su i odlični finansijski rezultati. Čestitamo! Vjerujemo da je bilo puno izazova, ali ste uspjeli...

– Izbjegao bih dio „da sam uspio“, jer to upućuje na konačnost aktivnosti, a Crnogorski Telekom je još uvijek u velikoj transformaciji – s jedne strane tehnološkoj, gdje mijenjamo kritične sisteme unutar firme, a sa druge, kadrovske, gdje je u toku, u određenoj mjeri, smjena generacija, te mlađi ljudi preuzimaju primat u kompaniji. Uprkos makroekonomskim izazovima i zasićenosti na malom tržištu, Telekom nastavlja da održava uzlaznu putanju u kontinuitetu već treću godinu zaredom, uz značajan potencijal za dugoročno očuvanje vodeće pozicije i dalji rast u narednim poslovnim ciklusima.

U pogledu finansijske stabilnosti, Telekom je i u prvoj polovini 2024. godine ostvario rast prihoda i operativne dobiti u odnosu na isti period prethodne godine, uz konstantan porast EBITDA-e, čime se potvrđuje naša disciplina u upravljanju troškovima. Održivost ovakvih rezultata zahtijeva povoljan makroekonomski i institucionalni okvir, kao i povoljnu strukturu tržišta, što sada, sa četiri operatora na malom tržištu nije slučaj. Stabilno regulatorno, poresko i ekonomsko okruženje za nas su ključni faktori.

Najveća i najbrža mobilna 5G i 4G mreža, gigabitni optički internet, nova, napredna TV platforma, inovativna digitalna rješenja... To je Telekom učinilo dominantnim „igračem“?

– U Telekomu se ne opterećujemo tržišnom dominacijom, već smo usmjereni na inovacije i korisnike. U toku je snažan investicioni ciklus, sa balansiranim fokusom na fiksnu i mobilnu mrežu, usmjerenost na inovacije i razvoj novih, tehnološki sofisticiranih usluga koje odgovaraju potrebama korisnika. Naša jedinstvena prednost jeste i da imamo na raspolaganju znanja i iskustva Deutsche Telekom Grupe.

Pokrivenost 5G signalom je na nivou oko 84%, 4G signalom na nivou od 97%, sa 230 5G sajtova. To čini mobilnu mrežu Telekoma najvećom u Crnoj Gori, i u tom segmentu, imajući u vidu geomorfološku strukturu terena, moguća su diskretna pomjeranja, što ne upućuje na stagnaciju, već na dodatno usavršavanje infrastrukture. Naš koordinatni sistem su razvijene zemlje EU, tako nivo pokrivenosti 5G signalom odgovara nivou najrazvijenijih EU zemalja, brzina prenosa takođe, dok zakup spektra iz opsega 700 MHz, 3.6 GHz i 26 GHz – važnih za širenje 5G i unapređivanje 4G mreže – uključujući i spektar, oslobođen gašenjem zastarjele 3G tehnologije, osigurava vodeće mjesto Telekomu 5G i 4G mreže i u narednim godinama. Gašenje 3G tehnologije se može smatrati izvanrednim indikatorom stepena razvijenosti i pouzdanosti 5G i 4G mreža Telekomu u Crnoj Gori, predstavljajući trend koji prate najnaprednije telekomunikacione kompanije na globalnom nivou.

Naravno, ne zapostavljamo ni fiksnu mrežu – prioritet Telekomu ostaje širenje fiksne, optičke mreže i mogu da kažem da smo na korak do ispunjavanja plana, da oko

70 odsto domaćinstava širom Crne Gore bude pokriveno Telekom optičkom mrežom.

Nudite usluge koje crnogorsko tržište još nije iskusilo? Takođe, na izrazito konkurentnom tržištu, vaša kompanija je šest mjeseci zaredom lider korisničkog zadovoljstva, što je najbolji do sada ostvareni rezultat. Potrebe korisnika usmjeravaju vaša tehnološka unapređenja?

– Fokusiramo se na pružanje usluga koje ne samo da ispunjavaju, već i nadilaze očekivanja naših korisnika. U periodu lansiranja VoLTE i VoWiFi tehnologije ili eTrust-a ove usluge su predstavljale novinu na evropskom nivou, danas su standard razvijenih zemalja, a postepeno osvajaju i domaće tržište. Naši korisnici već imaju jedinstvenu mogućnost upotrebe najsavremenije opreme za povezivanje na internet, a pratimo i razvoj posljednjih tehnoloških trendova. WiFi 7 je sljedeća generacija u javi, koja će omogućiti izuzetna unapređenja

poznaje globalna platforma za korisničke reviewe, TrustPilot. U tom smislu smo u potpunosti globalno integrisani i pružamo usluge domaćim i stranim korisnicima, na nivou kvaliteta za koji smatramo da je globalno konkurentan.

Kako biste ocijenili regulatorno okruženje? Da li tu postoje određeni izazovi?

– Regulator telekomunikacione industrije u Crnoj Gori zapošljava značajan broj vrlo kompetentnih ljudi, odličnih inženjera. To cijenimo i podržavamo. Regulatorno okruženje u Crnoj Gori se u značajnoj mjeri oslanja na zemlje EU, uključujući i Republiku Hrvatsku, jer su mnoga rješenja preuzeta s određenim smislenim modifikacijama. Takođe, cijenimo i to da naše sugestije i mišljenja u smislu unapređenja regulative imaju snagu i značaj, i u tom dijelu se trudimo da budemo konstruktivan partner.

Segment koji zaslužuje posebnu pažnju jeste razvoj regulative u smislu dijeljenja

Pokrivenost 5G signalom je na nivou oko 84%, 4G signalom na nivou od 97%, sa 230 5G sajtova. To čini mobilnu mrežu Telekomu najvećom u Crnoj Gori

korisničkog iskustva, poput do 200% većih brzina na optici, a vjerujem da ćemo, kao i do sada, najsavremenije trendove i u segmentu opreme, predstaviti prvi u zemlji.

MagentaTV je u tehnološkom smislu već u dominantnoj poziciji na crnogorskom tržištu, a uz automatsko ažuriranje funkcionalnosti koje se lansiraju na nivou Deutsche Telekom Grupe, posjeduje i značajan potencijal za usavršavanje u narednom periodu. Korisnici nagrađuju našu investiciono-inovativnu ustrojenost, pa besprekorno korisničko iskustvo postaje snažna imidž komponenta i dio identiteta kompanije Crnogorski Telekom. O stepenu posvećenosti izvrsnoj usluzi i naprednim servisima, dovoljno govori cifra od 20 miliona eura, koliko investiramo u mrežu, platforme i korisničko iskustvo u 2024.

Crnogorski Telekom je i jedini telekom provajder u Crnoj Gori koji pozitivno pre-

naših mrežnih i IT sistema s operatorima iz EU. EU nije samo politička i ekonomska unija, nego je to i unija sigurnosti i povjerenja. Ukoliko se EU, kao susjedu vjeruje, u smislu dijeljenja obavještajno-operativnih podataka, onda bi se trebalo vjerovati i da će profesionalno čuvati i određene mrežne i IT elemente. U tom smjeru ide EU i to je dio zajedničkog tržišta. Dakle, ako se ulaskom Crne Gore u EU omogućava slobodan protok ljudi, rada i kapitala, sigurno neće biti dugoročno održiv konstrukt, da se lokalnim odlukama blokira dijeljenje sistema softwera i harwarea unutar EU, posebno za grupacije koje su internacionalne kao što smo mi. Takve lokalne blokade, posebno manjih zemalja, mogu rezultirati tehnološkim zaostajanjem (odnosno posljedicom da se novije tehnologije ne uvode u te zemlje, jer su iste bazirane na određenim Public Cloud tehnologijama). Shvatamo da je ovo složen i

dugoročan proces i aktivno ćemo, konsultativno i konstruktivno, u njemu učestvovati.

Osim navedenog, u okviru IT sektora i drugih deficitarnih visokokvalifikovanih zanimanja, gdje je migracija kadra učestala, mogućnosti za isticanje talenata i ostvarivanje izvrsnosti su ograničene. Naš strateški cilj je uspostavljanje povoljnijeg i stimulaturnijeg radnog okruženja za zaposlene, posebno za one koji se ističu svojim kompetencijama i sposobnostima. Ipak, imajući u vidu zakonska rješenja koja su na snazi, ostvarivanje ovog cilja predstavlja značajan izazov koji zahtijeva promišljenu reformu radne legislativne i prilagođavanje aktuelnim specifičnostima tržišta rada.

Tokom prethodnih nekoliko godina Telekom je uložio oko 10 miliona eura u unapređenje optike i opremu. Šta su vaša prioritetna usmjerenja na kojima ćete raditi u narednom periodu? Imate potencijal, znanje i odvažnost za visoko postavljene ciljeve?

O stepenu posvećenosti izvrsnoj usluzi i naprednim servisima dovoljno govori 20 miliona eura, koliko investiramo u mrežu, platforme i korisničko iskustvo u 2024

– Pored strateških smjernica kompanije koje sam prethodno naveo, snažno smo usmjereni na dobrobit zajednice. Telekom je već etabliran kao kompanija koja značajno investira u ESG koncept održivog poslovanja, a koji obuhvata praćenje ključnih faktora u oblastima zaštite životne sredine, društvene odgovornosti i korporativnog upravljanja.

Takođe, nedavno lansiranom kampanjom – Magenta dom, fokusiramo se

i na intenzivnu edukaciju i tržišno pozicioniranje jedinstvene usluge u crnogorskom telekomunikacionom okruženju, a usmjerena je na sigurnost djece i mladih na internetu, upućuje na konstruktivnu upotrebu i štiti od zlonamjernih napada. Sljedeći, važan segment odnosi se na rastuću potrebu za sveobuhvatnom zaštitom, naročito poslovnih korisnika, s obzirom na kontinuiranu evoluciju cyber prijetnji.

Finalno, Crnogorski Telekom ne zaboravlja na svoje zaposlene i akcionare, gdje planiramo dugoročnom politikom stabilnih dividendi razvijati vrijednost firme.

Kada je riječ o Telekomu kao poslodavcu, istakao bih da je Deutsche Telekom, sa svim podružnicama, uključujući i Crnogorski Telekom, treću godinu zaredom, a po prvi put na globalnom nivou, dobio sertifikat - Leading Employers, za vodećeg poslodavca za 2024-2025. Smatramo da su naši zaposleni naš ključni resurs za uspješnu tržišnu utakmicu.

CORD

Vizija koja se temelji na kontinuiranom razvoju

Do sada je u realizaciju grada na crnogorskoj obali Luštica Bay uloženo preko 470 miliona eura, uključujući sadržaje kao što su hotel, marina i nekretnine. Kratkoročni planovi se odnose na dalji razvoj naselja The Peaks, Horizon i Centrale, kaže Rafael Kruker, izvršni direktor kompanije.

Luštica Bay se brzo pozicionira kao lider u kreiranju luksuznih nekretnina i turističkog sektora Crne Gore i regiona. Fokusan na stvaranje dinamične zajednice koja nudi visok kvalitet rezidencija i usluge, ovaj projekat privlači međunarodnu pažnju kroz strateške razvojne planove koji integrišu stambene, komercijalne i rekreativne prostore. Kao jedna od najznačajnijih investicija u zemlji, Luštica Bay pokreće ekonomski rast, otvara nova radna mjesta i unapređuje kvalitet života u lokalnoj zajednici. Kroz jačanje saradnje sa crnogorskim dobavljačima i ulaganja, projekat ne samo da transformiše regiju, već i učvršćuje poziciju Crne Gore na mapi luksuznih nekretnina i prvi put u ovoj zemlji golf-a kao sporta i načina života.

Koja je Vaša strateška vizija za razvoj Luštica Bay-a u narednim godinama?

– Vizija za Luštica Bay je veoma jasna: Želimo da postanemo najprestižnija internacionalna destinacija na Jadranu. Pod time podrazumijevam destinaciju koja je atraktivna tokom cijele godine, gdje ljudi žive, rade, uživaju u životu i imati jak osjećaj pripadnosti toj zajednici. Golf rezidencije i golf teren u naselju The Peaks su brzo pozicionirali Luštica Bay na globalnom tržištu luksuznih nekretnina.

Kako interpretirate pozicioniranje Luštica Bay-a kao prestižne destinacije i investicione prilike na međunarodnom nivou?

– Nema sumnje da je Luštica Bay jedinstvena. Imamo vrijednost koju možemo generisati. Posjedujemo veliko površinu zemlje za razvoj – i tek smo počeli. Naš raznovrsni portfolio nekretnina u četiri naselja – od apartmana do gradskih kuća i vila, a sada i golf rezidencija, dodatno povećava vrijednost koju možemo ponuditi u Luštica Bay-u.

Takođe, Luštica Bay redefiniše mediteranski način života paralelno sa razvojem prvog golf terena u zemlji. Ovog ljeta smo sa ponosom organizovali događaj sa legendom i vodećim dizajnerom golf terena, Gary Playerom, koji je izveo prvi simbolični golf udarac

navjezbalištu. Golf teren će se pridružiti najnovijem i najluksuznijem razvoju u Luštica Bay-u, naselju The Peaks, i predstavlja veliku investiciju u visokokvalitetne nekretnine i turistički sektor Crne Gore.

Kolika su finansijski resursi uloženi u projekat Luštica Bay do danas?

– Do sada je u razvoj Luštica Bay destinacije uloženo preko 470 miliona eura, uključujući ključne elemente kao što su hotel, marina i nekretnine u četiri naselja. Istovremeno, izgrađena je neophodna infrastruktura – putevi, vodovodni i kanalizacioni sistemi, snabdijevanje električnom energijom i telekomunikacije.

Koji su planovi za buduće investicije u razvoj projekta?

– Kratkoročni planovi uključuju nastavak razvoja naselja The Peaks, golf terena i Centrale – gradskog centra Luštica Baya. Nova naselja Horizon je smješteno na lokaciji koja je odraz bogate kulture i tradicije Boke Kotorske i dalji je korak u razvoju Luštica Bay-a, nakon uspješnog završetka Marina Village-a. U narednih 15 godina, stambena kolekcija Luštica Baya će sadržati više od 2.000 apartmana i preko 300 luksuznih vila sa pogledom na more.

Jedan od ključnih elemenata strategije je saradnja između Andermatt Swiss Alps, sestrinske kompanije u sklopu Orascom grupacije, i Luštica Baya. Ko su potencijali ove zajedničke razvojne strategije?

GRAD U NASTAJANJU

Danas je Luštica Bay mjesto kojem pripada preko 400 porodica iz više od 40 zemalja.

Kada grad bude potpuno završen, biće dom:

- za više od 6.000 stanovnika,
- sa preko 3.000 apartmana,
- sa više od 300 luksuznih vila sa pogledom na more,
- još šest hotela (ukupno sedam, uključujući The Chedi, koji je već otvoren u Luštica Bay-u),
- Obalna staza „Lungo Mare” dužine 4,9 km povezaće grad sa prelijepom obalom, uvalama i plažama poluostrva Luštica

– Princip zajedničkog rada sa drugim destinacijama unutar Orascom Development zajednice je veoma blizak mojoj emociji u poslu. Na ovaj način, Andermatt može biti lider, dok će u drugim razvojnim fazama Luštica Bay prednjačiti, pri čemu jedna destinacija jača drugu i u sinergiji smo jači. To je jedna od naših snaga. Međutim, to nije samo između ove dvije destinacije, to je cijeli filozofija Orascom Development Holdinga – gdje se snage svih destinacija udružuju na zajedničku korist klijenata. U ovoj prvoj fazi predstavljamo destinaciju Luštica Bay našim klijentima i vlasnicima koji su već investirali u Andermatt – predstavljajući komplementarnu destinaciju, veoma blisku logistici i vrijednostima. Vjerujem da ovaj gradić na Jadranu nudi savršen balans sa našim alpskim planinskim masivima i Andermatt-om.

S obzirom na obim i ekonomski značaj Luštica Bay projekta, možete li elaborirati o finansijskim doprinosima i

Širem ekonomskom uticaju koji ima na razvoj Crne Gore?

– Projekat Luštica Bay predstavlja značajnu dugoročnu investiciju, sa očekivanom ukupnom investicijom od 1,6 milijardi eura

do 2033. godine. Njegov ekonomski uticaj je značajan, doprinosi bruto društvenom proizvodu Crne Gore sa 755,1 miliona eura,

uključujući direktne, indirektno i inducirane efekte. Ovaj razvoj nije samo investicija; aktivno angažuje preko 2.000 kompanija, od kojih je 70% lokalnih crnogorskih dobavljača, čime dodatno unapređuje lokalnu ekonomiju.

Takođe, naši doprinosi državnom budžetu konstantno rastu. Samo u 2023. godini, Luštica Bay je uplatila 8,4 miliona eura u državni budžet putem PDV-a, poreza i drugih doprinosa. Kako izgradnja i razvoj napreduju, očekujemo da će se povećavati, što pokazuje našu dugoročnu posvećenost prosperitetu Crne Gore.

Ko su rezidenti Luštica Bay-a?

– Namjera nam je da vlasnici nekretnina u Luštica Bay-u budu aktivni članovi zajednice –i kao poslovni ljudi koji će ostaviti trag na identitetu ovog grada u nastajanju. Kupci dolaze iz preko 40 različitih zemalja regiona, Zapadne i Istočne Evrope.

Koliki je obim investicija koje direktno koriste lokalnoj zajednici?

– Luštica Bay je posvećena kreiranju dugoročne podrške za lokalnu zajednicu kroz razvoj destinacije, donacije i sponzorstva. Od osnivanja kompanije uložili smo više od 2,5 miliona eura u različite projekte, čiji su korisnici identifikovani unutar lokalne zajednice, a doprinosimo u oblastima kao što su obrazovanje, kultura i sport. Pored toga, kroz angažovanje lokalnih dobavljača i partnera, kompanija direktno doprinosi rastu ekonomije, turističkog sektora i razvoju ljudskih resursa: od 609 zaposlenih u gradu u nastajanju Luštica Bay, 80% je iz Crne Gore.

Luštica Bay je već transformisala demografski pejzaž poluostrva Luštica i Opštine Tivat. S obzirom na njen uticaj, projekat je ključni prioritet, spreman da odgovori na rastući broj stanovništva Tivta i podstakne rast turizma u Tivtu i Crnoj Gori.

Potrebna nam je stabilnost i predvidljivost

Photo by Dejan Kalezic

Osnovni preduslovi održivog rasta u narednom periodu su stabilizacija političkih prilika i unapređenje investicionog ambijenta. Privreda treba da bude aktivno uključena u procese odlučivanja o ekonomskoj politici

INICIJATIVA

Neophodna je intervencija države na polju unapređenja finansiranja realnog sektora. Među kompanijama je čak 98% njih podržalo osnivanje garantnog fonda

IMPERATIV

Od presudne je važnosti da u budućem periodu poslovni ambijent bude što predvidljiviji i konzistentniji

IZAZOVI

Nestabilnost na globalnom nivou, ali i u našoj zemlji, uticala je na pad ocjene o poslovnom ambijentu sa umjereno povoljne na umjerno nepovoljnu

Svjetska privreda se, nakon brojnih izazova, od pandemije, energetske i krize hrane, preko galopirajuće inflacije i rata u Ukrajini koji još traje, nalazi u fazi blagog oporavka, dok pojedine zemlje u razvoju bilježe veoma dobre rezultate, koristeći okolnosti na globalnom tržištu. Najveći geopolitički rizik za oporavak trenutno dolazi sa Bliskog istoka, gdje bi pojačane tenzije mogle da izazovu značajan rast cijena energije, što bi u krajnjem ponovo intenziviralo globalnu inflaciju.

Dr Nina Drakić, predsjednica Privredne komore Crne Gore, kaže da je, uprkos nepovoljnim eksternim faktorima, crnogorska ekonomija nastavila oporavak tokom 2023. godine, u nekim segmentima premašujući pretpandemij-ski nivo. Nakon prošlogodišnjeg rasta od 6% koji je bio među najvećim u Evropi, oporavak se nastavlja u prvom kvartalu 2024. godine, što je reflektovano u stopi rasta od 4,4%.

„Pozitivni trendovi su zabilježeni i na tržištu rada gdje je tokom pet mjeseci tekuće godine broj zaposlenih porastao 6,5%, dok je stopa nezaposlenosti pala na 12,1%. Takođe, u istom periodu došlo je do rasta prometa robe u unutrašnjoj trgovini za 11,6% i vrijednosti neto stranih direktnih investicija za 9,7%“, kaže naša sagovornica.

Zbog naglašene zavisnosti od inostranih roba, povećan uvoz praćen je smanjenjem izvoza, što je uticalo na rast robnog deficita od 17%, čime je još jednom potvrđena nepovoljna struktura crnogorske privrede, koja se i dalje dominantno oslanja na turizam.

Preliminarne prognoze ukazuju na usporavanje realnog ekonomskog rasta, uz predviđene stope od 3,4% (Svjetska banka) i 3,7% (Međunarodni monetarni fond) u 2024. godini, dok Ministarstvo finansija očekuje stopu rasta od 3,8%. Projekcije rasta temelje se na daljem rastu u sektoru turizma, nastavku visoke privatne potrošnje, kao i oporavku stranih direktnih investicija.

„Osnovni preduslovi održivog rasta u narednom periodu su stabilizacija politič-

kih prilika i unapređenje investicionog ambijenta, koje će pratiti strukturne reforme, odnosno diverzifikacija privrede, uz intenzivnu realizaciju kapitalnih infrastrukturnih projekata“, smatra dr Drakić.

Imajući u vidu političke promjene, koliko je ekonomska politika koju vode vlade Crne Gore konzistentna i prilagođena potrebama privrednika?

Imajući u vidu da su od 2020. godine do danas u Crnoj Gori promijenjene četiri vlade, dok je peta nastala rekonstrukcijom prethodne, izazovno je održavati visok nivo konzistentnosti u sprovođenju eko-

Nestabilnost na globalnom nivou, ali i u našoj zemlji, uticala je na pad ocjene o poslovnom ambijentu koja je prije pandemije Covid 19 bila 3,05 – zadovoljavajući nivo. Procjena sveukupnog stanja poslovnog ambijenta danas je 2,37 – umjereno nepovoljna, što je na skoro istom nivou od prošle godine (2,41). Poslovnim ambijentom su najmanje zadovoljni predstavnici kompanija centralne Crne Gore i malih preduzeća.

Istraživanjem je obuhvaćeno osam oblasti: poreski sistem, javne nabavke, tržište rada, infrastruktura, administracija, vladavina prava, digitalizacija i digitalna transformacija i pristup izvorima finansiranja.

Prema očekivanjima privrednika, uslovi za poslovanje 2025. godine će biti bolji od sadašnjih, odnosno na zadovoljavajućem nivou

nomske politike. U pitanju nijesu samo programske razlike političkih partija, već i relativno kratki periodi koje je administracija, koja je pretrpjela velike promjene, imala za implementaciju određenih ekonomskih programa/mjera. Takođe, desile su se i određene promjene u institucionalnom okviru, što, bez obzira da li će se pokazati kao dobro ili loše, zahtijeva određeno vrijeme za prilagođavanje i privrednika i administracije.

Šta vam ankete i kontakti sa privrednicima govore o tome kako oni ocjenjuju poslovnu klimu?

U cilju utvrđivanja stanja poslovne klime i očekivanja privrede u narednoj godini, te identifikovanja najvećih biznis barijera, Privredna komora je u drugom kvartalu ove godine sprovela istraživanje o poslovnom ambijentu.

Sve oblasti dobile su nižu od zadovoljavajuće srednje ocjene (3) što ukazuje na širok spektar segmenata poslovnog ambijenta koji se mogu unaprijediti. Najnižu ocjenu privrednici su dali pristupu finansijama, dok je najbolje ocijenjena oblast javnih nabavki.

Ako bi u poslovnoj zajednici, kako onoj koju čine strani investitori tako i domaća preduzeća, trebalo tražiti konsenzus oko prioriternih mjera koje bi Vlada Crne Gore trebalo da donese, koje bi to mjere bile?

Na osnovu sprovedenog istraživanja, privrednici su kao najveće biznis barijere identifikovali sivu ekonomiju, nedostatak kadrova sa odgovarajućim znanjima i vještinama, neefikasnu javnu administraciju, sporu naplatu potraživanja – nelikvidnost, te visoke fiskalne i parafiskalne namete. Prethodne godine je u istraživanju po istoj

► metodologiji razlika bila u samo jednoj barijeri. Naime, umjesto neadekvatnih zakonskih rješenja i njihove primjene u praksi, ove godine među prvih pet našli su se visoki fiskalni i parafiskalni nameti. Stoga, vjerujem da su mjere sa kojima bi poslovna zajednica bila u potpunosti saglasna upravo one koje se tiču prevazilaženja navedenih izazova. Imajući u vidu da su kompanije najlošije ocijenile oblast: „izvori finansiranja”, a sa osnivanjem garantnog fonda je saglasno čak 98% ispitanika, neophodna je intervencija države na polju unapređenja finansiranja realnog sektora.

Takođe, promjene koje je pretrpio poslovni ambijent uticale su na snažan pad neto stranih investicija u prošloj godini, od čak 45%. Investitori, kako domaći tako i strani, pored adekvatnog zakonodavnog i institucionalnog okvira, očekuju atraktivan investicioni ambijent, što podrazumijeva podsticajnu poresku politiku, efikasnu javnu administraciju i pravosuđe, dostupnost radne snage sa odgovarajućim znanjima i vještinama, te pristupačne izvore finansiranja.

Crna Gora bi trebalo da posveti značajnu pažnju ovom pitanju, imajući u vidu da većina zemalja regiona ima izuzetno dobro osmišljene podsticajne mjere, koje su u skladu sa karakteristikama privrednog sistema.

Koliko uspješno Crna Gora koristi mogućnosti koje se otvaraju usvajanjem evropskog plana rasta za Zapadni Balkan?

– Evropski plan za Zapadni Balkan je istovremeno politički, ekonomski i finansijski plan, i vidimo ga kao dokument od prvorazrednog značaja. To znači da su mogućnosti koje stoje na raspolaganju Crnoj Gori, kao i svakoj zemlji regiona – i velike i značajne. Pored finansijske podrške koja je predviđena ovim planom, posebno važne za privredu su reformske mjere koje treba da doprinesu unapređenju uslova poslovanja, te stvaranju pretpostavki za ubrzan ekonomski razvoj i lakšu integraciju u EU.

Crna Gora je postavila prioritete u upravljanju svojim obavezama iz evropskog plana, a njihova implementacija zavisiće od mnogo faktora koji su većim dijelom na strani donosilaca odluka i administracije.

Nemam dilemu da će biznis zajednica, i privreda uopšte, svoj doprinos postaviti na najbolji mogući način.

Photo by Dejan Kalezić

U kojim oblastima je region najbolje umrežen i šta to donosi privrednicima?

– Vjerujem da se naročito kroz jačanje regionalnih inicijativa može zakoračiti u nova i snažnija umrežavanja – prije svega u smislu interkonekcija, saobraćajnih veza, a potom i kroz uspostavljanje ekonomske upućenosti jednih na druge, posebno kroz komponentu uvećavanja proizvodnih mogućnosti koje će imati plasman u susjednim zemljama.

Koliko su privredne komore u regionu uspješne u pokretanju različitih inicijativa čiji je cilj smanjenje prepreka u poslovanju između zemalja u regionu i koje biste vaše inicijative istakli kao najvažnije?

– Privredne komore to rade dobro, ažurno i kontinuirano. U mnogo situacija, pa i u nekim prilikama kada je to bilo na granici vanrednog, komorska saradnja je položila ispit zrelosti.

Možda bih u ovom kontekstu istakla Komorski investicioni forum zemalja Zapadnog Balkana (CIF WB6), gdje privredne komore Bosne i Hercegovine, Srbije, Albanije, Sjeverne Makedonije, Kosova i Crne Gore rade zajednički na svim onim pitanjima koja su ekonomski interes regiona, uvažavajući evropsku perspektivu kao cilj bez alternative. KIF ZB6 je i važan promoter ideje Zajedničkog ekonomskog prostora (REA), budući da se kroz široku mrežu privrede regiona, koju predstavlja, artikuliraju potrebe i sugestije biznis zajednice. Paralelno, gradimo i druge kanale povezivanja i saradnje biznis zajednica regiona.

Nemam dilemu da će biznis zajednica, i privreda uopšte, dati svoj doprinos primjeni evropskog plana za Zapadni Balkan

Spoj tradicije i savremenog luksuza

Uprkos izazovima, uspjeli smo da sprovedemo ambiciozne planove i doprinesemo rastu tržišta nekretnina u zemlji, kao i turizmu u cjelini, kaže sa ponosom izvršni direktor Portonovog, Rashad Aliyev.

U ovom intervjuu, Rashad Aliyev objašnjava kako se Crna Gora sa procvatom tržišta nekretnina uspješno pozicionirala kao atraktivna luksuzna destinacija, ali i šta čini Portonovi jedinstvenim rizortom u Evropi, koji privlači sve veće interesovanje međunarodnih kupaca.

Ljeto se bliži kraju i sigurno ste ponosni što je Portonovi završio još jednu uspješnu sezonu, obilježenu unapređenjem ponude i povećanjem broja gostiju. Da li je njihovo zadovoljstvo cilj koji vas pokreće?

– Apsolutno! Zadovoljstvo gostiju je od samog početka, još od 2019. godine, u osnovi svega što radimo u Portonovom. Svake sezone težimo napretku kroz stalna unapređenja naše ponude i usluga. Iako je pandemija obilježila početak rada rizorta i naše prve dvije godine, ono što je uslijedilo nakon toga je veliko interesovanje i pregršt pozitivnih komentara za ono što radimo. Tokom proteklih pet godina, kroz blisku saradnju sa našim partnerima, transformisali smo Kumbor u prestižnu destinaciju koja nastavlja da privlači pažnju. Ova postignuća, uz brojna priznanja, motivišu nas da nastavimo da inoviramo i postavljamo sve više standarde za naše goste i vlasnike nekretnina.

Strani investitori prepoznali su potencijal Crne Gore i ulažu više nego ikada.

– Tako je! Potencijal Crne Gore je jedinstven, zbog čega smo je izabrali za Portonovi, koji je

Svaki aspekt Portonovog odaje počast crnogorskom nasljeđu, njegujući ga kroz arhitekturu, sadržaje i brojne događaje u osnovi svega što radimo u Portonovom

dom prvog One&Only rizorta u Evropi. Ova adresa je osmišljena da privuče pažnju ne samo kao turistička destinacija, već i kroz pažljivo odabrane stambene objekte koji oživljavaju ovaj izuzetan dio Evrope.

Crna Gora je popularna među investitorima zahvaljujući svojoj izuzetnoj lokaciji, luksuznom načinu života, povoljnom zakonodavnom okviru i povratu investicija. U Portonovom smo iz prve ruke vidjeli kako ovi faktori doprinose povećanom interesovanju međunarodnih kupaca. Međutim, stalna posvećenost razvoju infrastrukture i održavanju stabilne investicione klime su ključni za nastavak ovog trenda.

Koji su ključni faktori uspjeha?

– Naše strateške inicijative pažljivo su osmišljene kako bi Portonovi postao prvi izbor posjetilaca i jedinstveni novi dom za njegove stanare. Portonovi nije samo rizort, već predstavlja trajnu investiciju u budućnost Crne Gore. Svaki aspekt Portonovog odaje počast crnogorskom nasljeđu, njegujući ga kroz arhitekturu, sadržaje i brojne događaje. Portonovi je incirao odgovorne politike poslovanja, istovremeno pružajući luksuzno i ekskluzivno iskustvo koje posjetioci očekuju. Inovativna rješenja, poput korišćenja morske vode za grijanje i hlađenje, potvrda su naše posvećenosti spajanju luksuza sa ekološki osvješćenim inicijativama.

Ova godina je godina proslava za Portonovi. Koje ključne prekretnice ste postigli?

– Portonovi je postao dokaz onoga što se može postići kada se vizija, odlučnost i stručnost spoje. Danas se Portonovi izdvaja svojim niskim zgradama, vrhunskom infrastrukturom i jednim One&Only rizortom u Evropi. Mnogi šampioni ga nazivaju svojim domom. Od otvaranja naše Marine 2019. godine, ugostili smo prestižne jahte, uključujući istorijsku jahtu Kalizma i modernu superjahtu Bold u 2023. godini. Ove jahte, po mnogo čemu posebne, još jedan su pokazatelj kako spajamo tradiciju sa modernim luksuzom. Druga ključna prekretnica bila je otvaranje One&Only Portonovi 2021. godine, kojim smo postali prva evropska destinacija ovoga brenda. Time je Portonovi čvrsto pozicioniran na globalnoj luksuznoj mapi, privlačeći visokoplatežne goste ali i poznate ličnosti na ovu izuzetnu destinaciju.

Uvijek na pravoj strani

Ove godine MTEL obilježava 17 godina poslovanja kao apsolutni lider na tržištu, što je rezultat ogromne posvećenosti, konstatnog rada i rasta ali i stalnog učenja, kaže Zoran Milovanović, CEO.

m:tel

Imate prijatelje!

O tome kako se stiže do leaderske pozicije, zašto je važno da novi proizvodi nastaju kao odgovor na potrebe korisnika, šta 5G mreža donosi građanima, ispričao nam je Zoran Milovanović, prvi čovjek najmlađeg crnogorskog operatora.

MTEL je apsolutni lider u telekomunikacijama u Crnoj Gori. Ne bi bilo ovog laskavog priznanja ni ove pozicije da korisnici nijesu prepoznali vaš kvalitet i ukazali vam povjerenje?

– Najnoviji podaci o tržišnom učešću pokazuju da imamo preko 40 % u segmentu mobilne telefonije, interneta i kablovskih usluga, što je istorijski rezultat. Predano i kontinuirano radimo na osmišljavanju novih proizvoda, koji nastaju kao odgovor na potrebe naših korisnika koji su uvijek bili i biće naša motivacija. Pozicija kompanije MTEL na tržištu rezultat je ogromne posvećenosti, konstatnog rada i rasta ali i stalnog učenja.

Kontinuirano razvijamo i Move TV platformu koja omogućava gledanje preko 250 kanala, vraćanje programa unazad do sedam dana, uz mogućnost korišćenja sadržaja bilo gdje da se korisnik nalazi. Kroz servis Siguran Net mobilnim korisnicima pružamo pouzdanu zaštitu od virusa, hakerskih napada i ostalih prijetnji, imamo pakete sa najvećom minimalnom brzinom u Crnoj Gori od 120 Mb u sekundi, a naša self care aplikacija bilježi preko 200.000 aktivnih korisnika. Ova godina je godina odličnih rezultata, a nju prate i ogromna ulaganja, imajući u vidu ekspanziju 5G mreže koja će građanima otvoriti vrata budućnosti velikih prilika.

Svaki naš servis upravo je kreiran kako bi oni mogli da koriste lako, brzo, jednostavno i bezbjedno sve ono što nove tehnologije donose

Brojke pokazuju da ste na pravom putu, da ste spremni da odgovorite svakom izazovu i da nastavljate da diktirate trendove?

– MTEL je tokom prošle godine ostvario rekordni rast prihoda i profita. U 2023. godini prihodovali smo čak 111,5 miliona eura, što je

povećanje od 36 % u odnosu na 2022, kada su prihodi iznosili 81,62 miliona eura. Prihodi od prodaje MTEL-a iznose 79,1 miliona eura a kompanija je u 2023. ostvarila 28,47 miliona eura čiste dobiti, što je rast od skoro šest puta u odnosu na 2022. kada je profit iznosio 5,75 miliona. Sa ponosom mogu reći da smo mi kompanija kojoj građani vjeruju. Svaki naš servis upravo je kreiran kako bi oni mogli da koriste lako, brzo, jednostavno i bezbjedno sve ono što nove tehnologije donose.

Kompanija MTEL prva je u Crnoj Gori, ali i u regionu, koja je organizovala 5G event gdje su građani Crne Gore uživo mogli da vide sve benefite koje pruža peta generacija mobilnih komunikacija. Koncert je počeo nastupom DJ-a u Podgorici, violinistkinje u Nikšiću, dok je saksofon sviran u Baru. Hologramski, u isto vrijeme, instrumenti su bili prenošeni na tri lokacije.

Kao društveno odgovorna kompanija, MTEL aktivno učestvuje u svakodnevnom napretku društva. Kojim programima i inicijativama pružate posebnu pažnju i podršku?

– MTEL je uvijek bio na pravoj strani, što smo pokazivali kroz podršku sportu, nauci, kulturi i obrazovanju. Godinama smo generalni sponzor Košarkaškog saveza Crne Gore a naša podrška sportu je nastavljena i kroz podršku Vaterpolo klubu „Jadran“ iz Herceg Novog koji će u narednom periodu nastupati pod imenom „Jadran m:tel“. Edukovali smo na hiljade građana, organizovali šest startapa akademija, održali više od 100 radionica programiranja, robotike i 3D štampe za djecu i edukativnih radionica „SiguranNet“... Ponosni smo na nagradu „Prijatelj djece i porodice“ koju dodjeljuje Asocijacija menadžera Crne Gore, tako da je naš doprinos društvu još jednom prepoznat.

The Network That
Changes The World!

Suočavanje sa izazovima uz snažnu posvećenost reformama

Svjetska banka nastavlja saradnju sa Vladom Crne Gore i drugim partnerima u razvoju, pružajući finansijsku podršku i podršku reformama kako bi Crna Gora ostvarila snažniji i inkluzivniji rast

JEDINSTVO

Političko okruženje u Crnoj Gori je složeno, ali sve partije dijele zajednički cilj pridruživanja EU, što odražava jedinstvenu posvećenost napretku reformi za bržu integraciju

NAPREDAK

Privatni sektor je ključan za ekonomiju Crne Gore, a zemlja je poboljšala svoje poslovno okruženje kroz reforme u administraciji, regulacijama i vladavini prava

POSVEĆENOST

Ispunjavanje ekoloških standarda EU – posebno složena oblast reformi – biće ključna oblast podrške Svjetske banke crnogorskoj vladi

Kao mala zemlja, Crna Gora je veoma ranjiva na spoljne potrese, što je bilo očigledno tokom pandemije COVID-19, kada je zemlja doživjela istorijsku recesiju. Ipak, ekonomija se snažno oporavila, prvenstveno zahvaljujući solidnom oporavku turizma, ali i prilivu stranih državljana, kaže Kristofer Šeldon, šef kancelarije Svjetske banke za Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru, sa kojim smo razgovarali o trenutnom stanju ekonomije, kao i podršci Svjetske banke ključnim reformama.

Zapravo, realni BDP Crne Gore rastao je prosječnom stopom od 8,5 procenata u periodu od 2021. do 2023. godine, pri čemu se ekonomija vratila na nivo prije pandemije već 2022. godine. Rast je nastavio snažno i u prvom kvartalu 2024. godine, uz rast BDP-a od 4,4 procenta, vođen još uvijek solidnom privatnom potrošnjom. U post-pandemij-skom periodu, jaka ekonomska aktivnost bila je praćena značajnim poboljšanjima na tržištu rada.

„Međutim, uprkos ovim pozitivnim dešavanjima, Crna Gora se suočava sa značajnim otplatama duga u periodu od 2025. do 2027. godine, što od zemlje zahtijeva da bude fiskalno odgovorna i pažljivo upravlja svojim dugom, kako bi održala makroekonomsku stabilnost“, kaže Šeldon.

Koji su glavni izazovi u sprovođenju strukturnih reformi u Crnoj Gori, s obzirom na političku nestabilnost i polarizaciju?

— Crna Gora teži da postane sljedeća članica Evropske unije, i uprkos nedavnim političkim komplikacijama i nestabilnosti, pridruživanje EU ostaje njen glavni strateški cilj. Na ovom putu, Crna Gora je posvećena značajnim strukturnim reformama, posebno u oblasti vladavine prava, koja je osnova za druge reforme, uključujući unapređenje poslovnog okruženja.

Političko okruženje u Crnoj Gori ostaje složeno. Međutim, ohrabruje je što je

pristupanje EU zajednički cilj svih političkih partija, što pokazuje kolektivnu volju za napredak u ovim reformama kako bi proces integracije u EU bio brži. Jačanje administrativnih kapaciteta biće ključno za brže sprovođenje značajnih reformi. Svjetska banka pruža podršku Vladi Crne Gore u ovim naporima. Na primjer, tekući Projekat za institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede u Crnoj Gori ima za cilj jačanje administrativnih kapaciteta, povećanje i diversifikaciju izvora prihoda za pojedince i preduzeća, doprinos stvaranju radnih mjesta

još uvijek visokim troškovima finansiranja. U tom kontekstu, Svjetska banka saraduje sa Ministarstvom finansija kako bi obezbijedila finansiranje od 80 miliona eura za 2024. godinu po povoljnim uslovima. Ovo finansiranje se zasniva na zajednički dogovorenom programu reformi koji ima za cilj jačanje fiskalne održivosti i omogućavanje otpornijeg i održivijeg ekonomskog razvoja.

Takođe, Svjetska banka saraduje sa Francuskom razvojnom agencijom i OPEC fondom, koji će obezbijediti dodatnih 100 miliona eura finansiranja u okviru istog pro-

Velike otplate duga predstavljaju rizik u okruženju sa visokim troškovima finansiranja. Da bi se ovo riješilo, Svjetska banka saraduje sa Ministarstvom finansija kako bi obezbijedila povoljno finansiranje od 80 miliona eura za 2024. godinu

i jačanje otpornosti na klimatske pritiske u sektoru poljoprivrede Crne Gore.

Kako Svjetska banka vidi svoju ulogu u podršci naporima Crne Gore da postigne održive javne finansije i smanji javni dug?

— Svjetska banka ostaje partner Vladi Crne Gore, pružajući kako finansijsku podršku, tako i tehničku pomoć kako bi se održale zdrave javne finansije. Crna Gora je uspješno smanjila svoj javni dug sa 103,5 odsto BDP-a u 2020. godini, na vrhuncu pandemije COVID-19, na 60,3 odsto BDP-a u 2023. godini, što je u velikoj mjeri omogućeno visokim nominalnim rastom BDP-a (efekat imenitelja), ali i upravljanjem fiskalnom politikom od strane Vlade.

Kao što sam već rekao, ovo je značajno postignuće, ali predstojeće velike otplate duga predstavljaju ranjivost u okruženju sa

grama reformi. Druga tranša ukupno 180 miliona eura očekuje se 2025. godine.

Koje specifične reforme Svjetska banka smatra ključnim za unapređenje poslovnog okruženja u Crnoj Gori i kako banka podržava ove reforme?

— Privatni sektor igra ključnu ulogu u ekonomiji Crne Gore, i zemlja je uložila značajne napore u poboljšanje poslovnog okruženja, posebno kroz kontinuirane reforme koje pojednostavljaju administrativne procese, unapređuju regulatorni okvir i jačaju vladavinu prava. Ipak, siva ekonomija i nedosljedno sprovođenje propisa i dalje koče konkurentnost. Neefikasnosti u institucionalnom i regulatornom okruženju, uključujući opozivanje i korupciju, predstavljaju glavne pokretače neformalnosti, sa nesrazmjernim uticajem na mala i srednja preduzeća. Siva ekonomija erodira poresku

- osnovu, čime se smanjuje obim i kvalitet državnih usluga. Neprijavljeni radnici, koji uglavnom rade u poljoprivredi, građevinarstvu i turizmu, nemaju zakonsku zaštitu i socijalne beneficije.

U kontekstu težnji Crne Gore za EU integracije, u kojim inicijativama Svjetska banka učestvuje kako bi podržala tranziciju zemlje ka zelenoj ekonomiji?

— Crna Gora je posvećena smanjenju emisije gasova staklene bašte za 55 odsto do 2030. godine. Kao potpisnica Sofijske deklaracije o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan iz 2020. godine, koja je usklađena sa Zelenim dogovorom EU, Crna Gora takođe podržava cilj postizanja karbonske neutralnosti u Evropi do 2050. godine. Postizanje ovih ambicioznih ciljeva zahtijeva koordinisane napore svih zainteresovanih strana u zemlji. Svjetska banka je posvećena pružanju podrške Vladi Crne Gore u ovom pogledu, kako kroz tehničku podršku tako i kroz finansiranje. Razvojni politički kredit Svjetske banke podržava unapređenja u zakonodavnom okviru za klimatske akcije (Zakon o šumama, Zakon o obnovljivoj energiji, Zakon o klimatskim promjenama), koji će postaviti temelje za smanjenje emisije gasova staklene bašte i prilagođavanje klimatskim promjenama, uključujući usklađivanje sa zakonodavstvom EU.

Banka takođe podržava Crnu Goru u razvoju Strategije za niskougljenični razvoj i metodologije za određivanje cijena ugljenika. Predstojeća petogodišnja strategija između Svjetske banke i Crne Gore podržaće proces dekarbonizacije u Crnoj Gori, fokusirajući se na ključne reformske politike i investicije, oslanjajući se na nalaze iz predstojećeg Izvještaja o klimi i razvoju za Zapadni Balkan (CCDR).

Koliko je Crna Gora uključena u regionalne inicijative kao što je Plan rasta EU za Zapadni Balkan, i kako Svjetska banka podržava ove inicijative?

— Plan rasta EU za Zapadni Balkan stavlja akcenat na povezivanje, digitalizaciju i ekonomsku konvergenciju, oblasti u kojima je Crna Gora pokazala posvećenost kroz infrastrukturne projekte, reforme i usklađivanje

politika sa standardima EU. Učešćem u ovoj inicijativi, Crna Gora se ne samo priprema za integraciju na evropsko tržište prije punopravnog članstva u EU, već i dokazuje svoju sposobnost i spremnost da postane sljedeća članica EU, čime značajno doprinosi stabilnosti i prosperitetu regiona.

Kako bi se uskladila sa standardima EU, Crna Gora sprovodi sveobuhvatne reform-

ske procese u upravljanju, uključujući mjere za borbu protiv korupcije, reforme pravosuđa i javne uprave. Ovaj proces takođe podstiče ekonomski razvoj kroz usvajanje tržišnih regulativa EU, podsticanje stranih investicija i unapređenje trgovinskih prilika. Svjetska banka podržava težnje Crne Gore za pristupanjem EU, usklađujući svoje projekte i inicijative sa reformama koje su potrebne za članstvo u EU. Na primjer, u okviru svoje predstojeće petogodišnje strategije sa Crnom Gorom, Svjetska banka će podržati zemlju u unapređenju upravljanja javnim finansijama, jačanju ekonomske konkurentnosti i poboljšanju upravljanja prirodnim resursima, u skladu sa zahtjevima EU. Takođe će obezbijediti finansiranje i tehničku pomoć za reforme javne uprave, na primjer, kroz predložene operacije razvojne politike, gdje su dogovorene akcije politike i pravne reforme usklađene sa ciljevima pristupanja EU.

Politička stabilnost, dobro upravljanje i fiskalna politika ključni su za povjerenje investitora, zajedno sa rješavanjem polarizacije, neefikasnosti pravosuđa i diversifikacije

aim alliance
international
media

aim.rs

MFIC VIZIJA

Crna Gora kao najrazvijenija i najkonkurentnija ekonomija u regionu Jugoistočne Evrope, gdje investitori i talenti zajedno napreduju i ostvaruju svoje ciljeve

Digitalnom transformacijom do konkurentne ekonomije

Ključ za unapređenje poslovnog okruženja leži u kombinaciji digitalne efikasnosti i regulatorne stabilnosti

Naša strateška vizija je jasna: digitalna transformacija i unapređenje infrastrukture su ključni za budući ekonomski razvoj Crne Gore. Kombinacijom modernizacije zakonodavnog okvira, kontinuirane edukacije i stvaranja povoljnog okruženja za inovacije, možemo obezbijediti dugoročnu konkurentnost i privući nove investicije. Naša misija je stvoriti stabilno, efikasno i podsticajno poslovno okruženje koje će omogućiti Crnoj Gori da postane lider u regionu i privuče globalne tehnološke lidere – poručio je izvršni direktor kompanije One i član borda direktora Savjeta stranih investitora Crne Gore, Branko Mitrović.

Šta je, po Vašem mišljenju, najvažnije za dalje unapređenje stimulativnog i intuitivnog poslovnog okruženja za dalja ulaganja i poslovanje u Crnoj Gori?

– Vjerujem da ključ za unapređenje poslovnog okruženja leži u kombinaciji digitalne efikasnosti i regulatorne stabilnosti. Prema podacima iz Bijele knjige jasno je da, uprkos napretku u telekomunikacijama i ICT-u, posebno u pogledu infrastrukture i javnog mišljenja, moramo raditi na poboljšanju administrativnih procedura i zakonodavnog okvira.

Suočavamo se sa situacijom gdje nekoliko ključnih odredbi novog nacrta Zakona o elektronskim komunikacijama odstupa od pozitivnih primjera iz EU. U cilju osiguranja inovacija i pružanja naprednih servisa na tržištu elektronskih komunikacija, neophodno je obezbijediti poveza-

nost operatora sa tehnički integrisanim rješenjima operatora koji posluju van Crne Gore, pod komercijalnim uslovima. Raduje što je digitalna transformacija jedan od strateških prioriteta Vlade Crne Gore, i naša su očekivanja da Crna Gora u pretpristupnim pregovorima prekine sa praksama koje pripadaju prošlosti i otvori se ka inovativnim i progresivnim pristupima koji će bolje služiti ICT sektoru i privredi u cjelini. Time bi se stvorili uslovi koji odgovaraju savremenim potrebama tržišta, omogućavajući mu da raste i privlači nove investicije. Uvođenje fleksibilnijih i modernijih regulatornih rješenja može značajno doprinijeti povećanju konkurentnosti Crne Gore na globalnom tržištu.

Šta bi bile najvažnije preporuke MFIC-a kada govorimo o digitalnoj transformaciji?

– Digitalna transformacija je srž našeg strateškog pristupa. Kao Savjet stranih investitora, vjerujemo da su četiri ključna stuba na kojima treba graditi: infrastruktura, zakonodavni okvir, edukacija i inovacije. Prvo, moramo ulagati u naprednu digitalnu infrastrukturu koja će omogućiti brz i pouzdan internet za sve građane i kompanije, što je istaknuto kao ključna oblast za unapređenje u Bijeloj knjizi. Drugo, modernizacija zakonodavnog okvira mora podržati ubrzanu digitalizaciju poslovnih procesa i olakšati interakciju sa klijentima. Treće, kontinuirana edukacija zaposlenih o savremenim tehnologijama obezbijediće da Crna Gora ima radnu snagu spremnu za digitalnu budućnost. Konačno, stvaranje ekosistema koji podstiče inovacije kroz podršku startapovima i istraživačkim projektima ključ je za dugoročnu konkurentnost.

Kako bi Crna Gora mogla dodatno da iskoristi svoje kapacitete u IT sektoru i ubrza privredni rast?

– Da bi Crna Gora dodatno iskoristila svoje kapacitete u IT sektoru i ubrzala privredni rast, neophodno je fokusirati se na nekoliko ključnih strategija. Ulaganje u naprednu IT infrastrukturu i moderne telekomunikacione tehnologije od suštinskog je značaja kako bi se omogućio brži i pouzdaniji internet. Ovo će omogućiti svim privrednim granama da efikasnije koriste digitalne alate i time povećaju produktivnost.

Pored infrastrukture, promocija Crne Gore kao atraktivne tehnološke destinacije igra važnu ulogu. Kroz pružanje podrške startapovima putem poreskih olakšica, subvencija i olakšanog pristupa kapitalu, možemo stvoriti povoljno okruženje za inovacije i preduzetništvo. Time se podstiče razvoj novih ideja koje mogu donijeti ekonomski napredak.

Razvoj obrazovnog sistema sa fokusom na informacione tehnologije takođe je presudan. Konačno, stvaranje dinamičnog i održivog IT ekosistema doprinosi generisanju novih radnih mjesta i ubrzava privredni rast. Digitalna transformacija, kroz unapređenje poslovnih procesa, razvoj e-uprave i pametnih gradova, omogućava veću efikasnost i modernizaciju privrede. Ovim pristupom, Crna Gora ima potencijal da se pozicionira kao lider u digitalnoj ekonomiji, transformišući se u značajnog igrača na polju digitalnih tehnologija i inovacija, što će doprinijeti dugoročnom ekonomskom prosperitetu i unapređenju kvaliteta života njenih građana.

Fokus na implementaciju 5G tehnologije takođe je bio ključan za naše napredovanje. Nastavljamo s dvostrukim ulaganjima u infrastrukturu kako bismo unaprijedili mrežu i ponudili vrhunske telekomunikacione usluge. Ove investicije omogućavaju nam da budemo korak ispred u tehnološkom razvoju i da našim korisnicima pružimo najnaprednije digitalno iskustvo.

Uz to, uvođenje novih tehnologija, poput e-SIM-a i VoLTE-a, postavilo je nove standarde na tržištu. Posebno me raduje naš uspjeh u proširenju prodajne mreže, otvaranjem novih poslovnica koje omogućavaju korisnicima da lako i jednostavno riješe sve svoje telekomunikacione potrebe na jednom mjestu.

Šta planirate dalje kada je riječ o ciljevima kompanije One?

– Kao član borda Savjeta stranih investitora Crne Gore (MFIC) želim da istaknem zavidan nivo aktivnosti i investicija cijele telekomunikacione industrije. Telekomunikacije su postale jedna od najrazvijenijih privrednih grana u Crnoj Gori, sa stepenom

Uz snažnu opredijeljenost ka inovacijama i zadovoljstvu korisnika, kompanija One će i dalje biti predvodnik u razvoju telekomunikacionih usluga u Crnoj Gori

Kompanija One se već godinama ističe velikim uspjesima koji su prepoznati kako u zajednici, tako i u stručnoj javnosti. Ove godine ste osvojili prestižnu nagradu za menadžera godine koju Vam je dodijelila Asocijacija menadžera Crne Gore. Na šta ste posebno ponosni u vezi sa postignućima kompanije One tokom Vašeg vođenja?

– Nagrade su važan pokazatelj uspjeha i motivacija za dalji rad. Međutim, više volim da se fokusiram na konkretne rezultate koji pokazuju naš napredak. Ponosan sam što smo uspjeli značajno povećati broj zaposlenih u kompaniji One, što je odraz našeg kontinuiranog rasta i razvoja. Naša mreža ostaje najveća u Crnoj Gori, s najviše baznih stanica, što obezbjeđuje najbolju pokrivenost i uslugu korisnicima.

razvoja koji je u rangu, a često i iznad nekih zemalja EU. Ovaj nivo postignut je zahvaljujući značajnim investicijama i vjerovanju telko operatora u potencijal crnogorskog tržišta. Telko operatori su zaslužni za ovaj nivo razvoja, što pokazuje njihovu ključnu ulogu u oblikovanju tržišta.

U tom kontekstu, kompanija One, uz podršku mađarske 4iG grupe, nastoji da održi i unaprijedi svoju lidersku poziciju na tržištu. Naš cilj je kontinuirano praćenje globalnih trendova i tehnoloških inovacija, kako bismo korisnicima pružili vrhunske iskustvo. Naša strategija uključuje fokus na razvoj 5G mreže, povećanje broja baznih stanica i nastavak ulaganja u infrastrukturu. Istovremeno, posvećeni smo ESG inicijativama, gdje ćemo raditi na unapređenju ekoloških praksi i na društveno odgovornim projektima, što će dodatno ojačati našu reputaciju i otvoriti nove poslovne prilike.

Spremni za uspjeh

Crna Gora pruža sigurno okruženje, bogatu prirodnu ljepotu i duboku povezanost s tradicionalnim vrijednostima, što se odlično uklapa u nove turističke trendove

Globalni turistički sektor je u stanju promjena, kako u pogledu proizvoda i iskustava koje današnji potrošači traže, tako i u pogledu mjesta gdje žele provesti svoje vrijeme. Čini se da klijenti luksuznog turizma redefinišu svoje poimanje luksuza prema sveobuhvatnim iskustvima koja nude duboko ukorijenjen osjećaj ispunjenja u sigurnim, ugodnim i inspirativnim okruženjima. Uzbuđenje i zabava su i dalje na listi zahtjeva, ali čak i mladi klijenti, koji su u velikoj mjeri zabrinuti zbog današnjeg svijeta, manje tragaju za uzbuđenjem, a više za ispunjenjem. Zbog toga se investitori u turizmu moraju prilagoditi ovim promjenama u zahtjevima klijenata, i vidimo kako investitori iz tradicionalno različitih sektora, kao što su muzika, film i zdravstvo, nauka i tehnologija, ulaze u sektor turizma koji se sve više temelji na iskustvima, kaže Dejvid Margason, član Odbora direktora i generalni direktor Porto Montenegro. „Srećom, Crna Gora gotovo jedinstveno zadovoljava nove potrebe turista, nudeći mnoga od novotraženih iskustava koja privlače nove investicije u različite sektore, ukoliko poreske i regulatorne složenosti ne naruše njenu konkurentsku poziciju”, zaključuje naš sagovornik.

Šta biste danas istakli kao prednosti Crne Gore kao turističke destinacije?

— Crna Gora nudi sigurno okruženje, prirodne ljepote i tradicionalne vrijednosti koje odgovaraju novim turističkim paradigama koje vidimo. Takođe, udaljena je 2-3 sata od većine glavnih evropskih gradova, što je strateška prednost ukoliko se poboljša putna infrastruktura, kako bi se olakšao veći protok turista. Kao relativno mala, ali vrlo raznolika zemlja, nudi tradicionalno i homogeno kulturno iskustvo, kao i širok spektar doživljaja na malom prostoru, što je čini pogodnom za kratke i srednje turističke odmore, koji se sve više razvijaju kao podsektor.

MFIC indeks za 2023. godinu pokazao je pad u turističkom sektoru. Koji faktori su uticali na ovaj rezultat?

— Nema sumnje da je srednji segment turističkog tržišta u Crnoj Gori zabilježio pad broja posjetilaca, kao i prosječne potrošnje po posjetiocu. Međutim, čini se da je to odraz globalnih trendova, a sukobi u regionu i šire, koji su u početku stvorili trenutnu potražnju za migracijom kod onih koji su to mogli priuštiti, sada su ustupili mjesto korozivnim ekonomskim posljedicama tih sukoba i ograničenjima mobilnosti, posebno za srednji i niži segment tržišta. Nedostaci u infrastrukturi za putovanja zrakom, vodom i putem takođe su postali faktor koji odvraća neke posjetioce od ponovnog dolaska, posebno nakon naglog povećanja stalnih migracija u zemlju, što nije sezonski fenomen, a njegovi efekti se osjećaju tokom cijele godine, dodatno pogoršavajući pritisak na infrastrukturu tokom ljeta.

Po Vašem mišljenju, koji bi bili ključni preduslovi da se Crna Gora vrati na put rasta u ovom sektoru?

— Kako bi Crna Gora mogla iskoristiti svoje jedinstvene turističke atribute, koji su dobro usklađeni s novim turističkim paradigama, mora se vratiti na konkurentnu osnovu u pogledu troškova, posebno kada je riječ o PDV-u i drugim poreskim opterećenjima, poput konkurentnih cijena goriva za jahte. Takođe, potrebno je kontinuirano unapređivati kulturu usluga i kvalitet, kako bi percepcija vrijednosti bila visoka, čak i uz više cijene. Neophodno je ponuditi ono što moderni i budući turisti očekuju od drugih djelova svijeta, uključujući nedjeljnu ponudu u odmaralištima, te značajno poboljšati infrastrukturu u oblasti zdravstvene zaštite, putovanja zrakom i putem, kao i putovanja vodom kao rijetkom i realnom alternativom kopnenom putovanju u glavnoj južnoj turističkoj zoni.

MFIC | Montegrin Foreign
Investors Council

MFIC | Montegrin Foreign
Investors Council

BIJELA KNJIGA

Investiona klima
u Crnoj Gori
2024

MFIC | Montegrin Foreign
Investors Council

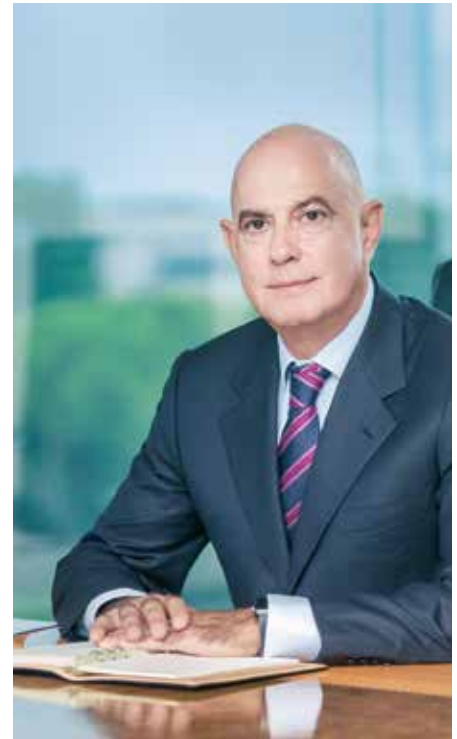
WHITE BOOK

The Investment Climate
in Montenegro for
2024

PUBLISHING DATE:
20th of November

Oblikovanje budućnosti: Efikasno poslovno planiranje

Transparentni postupci i veće uključivanje poslovnog sektora u kreiranje politika osiguraće efikasnije reforme, doprinoseći stabilnom i predvidljivom poslovnom okruženju

Ako je Vlada Crne Gore pokazala otvorenost za dijalog sa poslovnom zajednicom, potrebna je intenzivnija i strukturiranija saradnja, kaže Vasilis Panagopoulos, član Upravnog odbora Savjeta stranih investitora Crne Gore i izvršni direktor Jugopetrola. „Vrlo je indikativno da Bijela knjiga Savjeta stranih investitora za 2023. godinu bilježi negativne trendove drugu godinu zaredom“, napominje on.

„Poslovno okruženje u Crnoj Gori pati od nedostatka transparentnosti u donošenju odluka, čestih zakonodavnih promjena bez procjene ekonomskog uticaja, sporih administrativnih procesa, političke nestabilnosti i nedovoljno razvijene infrastrukture. Ovi problemi odlažu efikasno planiranje i rad u poslovnom sektoru“, kaže Panagopoulos.

Da bi se ovi izazovi prevazišli, kako ističe naš sagovornik, neophodna je bliža saradnja između vlade i poslovne zajednice. Transparentni postupci i veće uključivanje poslovnog sektora u kreiranje politika osiguraće efikasnije reforme, doprinoseći stabilnom i predvidljivom poslovnom okruženju.

„Strane investicije donose kapital, znanje i iskustvo iz drugih zemalja, što koristi vladi i pokreće ekonomski rast. Stručnost i najbolje prakse koje donose strani investitori mogu

pojednostaviti procese, poboljšati transparentnost i podstaći inovacije, što vodi ka konkurentnijoj i otpornijoj ekonomiji“, kaže Panagopoulos.

Kako MFIC uskladuje svoje aktivnosti za unapređenje poslovne klime sa drugim učesnicima u poslovnoj zajednici?

MFIC je pouzdan saveznik Crne Gore, posvećen unapređenju njenog ekonomskog pros-

Da bi strana ulaganja u Crnoj Gori nastavila stabilno da rastu, uprkos globalnim izazovima, važno je ulagati u ljudski kapital

periteta. MFIC utjelovljuje ovu posvećenost, teži ka stvaranju dinamičnog i podržavajućeg poslovnog okruženja. Naš pristup je holistički i inkluzivan. Redovno se angažujemo sa vladinim agencijama, lokalnim kompanijama i među-

narodnim investitorima kako bismo osigurali da različite perspektive budu uključene u naše strategije. Organizujemo forume, radionice i mrežne događaje, podstičući dijalog i saradnju.

Kroz ove napore, osiguravamo da svaki učesnik ima glas u oblikovanju ekonomske budućnosti Crne Gore.

Koje biste mjere smatrali neophodnim da bi, uprkos globalnim izazovima, strana ulaganja u Crnoj Gori nastavila stabilno da rastu?

Da bi strana ulaganja u Crnoj Gori nastavila stabilno da rastu, uprkos globalnim izazovima, potrebno je nekoliko ključnih mjera. Posebno bih istakao važnost razvoja ljudskog kapitala, osiguravanja predvidljivosti sistema i unapređenja inkluzivnosti u kreiranju politika.

Jačanje ljudskog kapitala kroz obrazovanje i obuku, osiguravanje dosljednih i pravednih investicionih pravila koja omogućavaju poslovnoj zajednici donošenje dugoročnih poslovnih odluka, kao i uključivanje privrede u regulatorni proces, ključni su za stvaranje kvalifikovane radne snage i podršku ekonomskom rastu.

Unapređenje infrastrukture i digitalne povezanosti, uz pružanje atraktivnih podsticaja poput poreskih olakšica ili grantova, može dodatno podstaći strane investicije.

Posvećeni ozelenjavanju Crne Gore

MFIC je fokusiran na zelenu ekonomiju, što je očigledno iz našeg kreiranja radne grupe koja predlaže ključne reforme sektora i privlači odgovorne investitore

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), EU i drugi razvojni partneri blisko sarađuju sa Crnom Gorom kako bi joj pomogli u postavljanju temelja za robustan sektor obnovljive energije kroz politički dijalog, tehničku pomoć i ulaganja u energetska infrastrukturu. „Kao rezultat toga, Crna Gora postiže stabilan napredak u regulatornim reformama kako bi povećala kapacitet obnovljive energije u nacionalnoj mreži“, kaže Remon Zakaria, član Upravnog odbora MFIC-a i šef EBRD-a za Crnu Goru.

EBRD i EU pružaju tehničku pomoć Crnoj Gori kako bi podržali pokretanje međunarodnih aukcija za projekte obnovljive energije, integrisali reforme usmjerene na integraciju crnogorskog tržišta električne energije sa EU i regionalnim tržištima energije i ojačali korporativno upravljanje državnim preduzećima. „Ova inicijativa podržava unapređenje regulatornog okvira za obnovljive izvore energije i olakšava integraciju crnogorskog tržišta električne energije sa EU i regionalnim tržištima, što je ključno za zelenu tranziciju zemlje i integraciju u EU“, kaže naš sagovornik.

Kako članovi MFIC-a, svojim stručnim znanjem i iskustvom u ovoj oblasti, mogu pomoći poslovnoj zajednici u zemlji da pravilno iskoristi potencijal koji nudi energetska tranzicija?

Jedan od strateških prioriteta MFIC-a je zelena ekonomija. Formirana je radna grupa koja će raspravljati i predložiti ključne sektorske reforme za napredak Crne Gore. FIC-ova Bijela knjiga koja se objavljuje jednom godišnje uključuje specifične preporuke

Uz podršku EBRD-a, zakon o obnovljivoj energiji koji će biti usvojen predstavlja značajan korak ka održivoj energetskej budućnosti Crne Gore

u ovoj oblasti. Jedan od ključnih ciljeva je poboljšanje pristupa kapitalu i privlačenje društveno odgovornih investitora. Nedavna anketa MFIC-a pokazala je da 40% članica prati svoje emisije gasova sa efektom staklene bašte, a 24% u potpunosti objavljuje indirektnu emisiju duž vrednosnog lanca (obim 3). U MFIC-u smo posvećeni poboljšanju poslovnog okruženja i jačanju odnosa sa vladom kroz proaktivno angažovanje. Naša misija je da katalizujemo ekonomski razvoj Crne Gore stvaranjem atraktivnog poslovnog okruženja za investitore i talente. Kroz konstruktivan dijalog i saradnju, cilj nam je da unaprijedimo regulatorni okvir, podržimo integraciju obnovljivih izvora energije i podstaknemo održivi rast za budućnost Crne Gore.

Koji bi bili najvažniji koraci za povećanje investicija u ovoj oblasti u narednom periodu?

Da bi se povećale investicije u sektor obnovljive energije Crne Gore, neophodno je usvojiti relevantne političke reforme i unaprijediti energetska infrastrukturu, uključujući mrežu, trafostanice i distributivne mreže. Transparentne međunarodne aukcije, pojednostavljeni procesi izdavanja dozvola i jasan regulatorni okvir privući će globalne investitore. Promovisanje transparentnosti u izvještavanju o životnoj sredini i podsticanje praksi održivosti takođe će privući društveno odgovorne investitore. Pored toga, Crna Gora može ubrzati investicije u energetska efikasnost zgrada kroz sprovođenje sekundarnih propisa za direktive o energetskim performansama i sertifikacijama. Ovo će doprinijeti stvaranju povoljnog okruženja za zelene hipoteke i finansiranje zelenih zgrada.

Snaga partnerstva

Savjet stranih investitora aktivno saraduje sa svim činiocima u društvu da bi zajedničkim radom došli do najboljih rješenja za unapređenje poslovne klime.

Cilj Savjeta stranih investitora Crne Gore i fokus našeg rada jeste na poboljšanju poslovne klime kroz intenzivan dijalog, saradnju i uključivanje svih relevantnih aktera u proces donošenja odluka, kaže Arijana Nikolić Vučinić, izvršna direktorica Savjeta stranih investitora Crne Gore. „Uvijek volim istaći da je transparentnost i uključivanje privatnog sektora u proces donošenja preduslov za dugoročnu održivost i stimulišući ambijent za privredu.“

Ukoliko je privreda pravovremeno upoznata sa planiranim zakonskim izmjenama i ima dovoljno vremena da se za njih pripremi, možemo dobiti rješenja koja su adekvatna za sve uključene strane, navodi naša sagovornica. „Upravo insistiranje na poštovanju ovih principa predstavlja jedan od prioriteta u djelovanju Savjeta“, objašnjava ona.

Pored toga, MFIC nastoji da skrene pažnju koliko je važno raditi na unapređenju putne infrastrukture, ali i unaprijediti dostupnost Crne Gore. „Ukoliko dalje želimo da razvijamo turizam kao najznačajniju granu privrede, kao i logistiku i trgovinu, neophodno je razvijati saobraćajnu infrastrukturu u svim njenim segmentima“, navodi Nikolić Vučinić. Sa druge strane, podsjetila bih da naše članice redovno ističu da infrastrukturni napredak znači i intenziviranje procesa digitalizacije jer na taj način možemo ubrzati procedure i smanjiti birokratske prepreke. Svjesni smo da je digitalna transformacija jedan složen proces, ali Savjet teži da pruži svu moguću podršku, posebno kroz djelovanje našeg Komiteta za IT, ekonomski i infrastrukturni razvoj.

Naša Strategija prepoznaje i nužnost jačanja ljudskih resursa, posebno kroz proces usklađivanja obrazovnog sistema sa potre-

MFIC ima komitete za IT, ekonomski i infrastrukturni razvoj, ljudski kapital i talente, vladavinu prava i poresku politiku i tranziciju ka zelenoj ekonomiji

Raduje nas što su predstavnici naših kompanija članica uključeni u radne grupe i tijela Vlade, što im daje priliku da neposredno istaknu izazove sa kojima se suočavaju

Vjerujemo da je prepoznavanje segmenata koji su od opšteg interesa preduslov za kreiranje novih vrijednosti i odlično sarađujemo sa drugima koji dijele iste ciljeve

bama tržišta rada. Uvjeren sam da privreda i donosioci odluka dijele stav da jedino ljudi koji posjeduju potrebna znanja i vještine mogu biti pouzdan oslonac za dalji ekonomski rast.

Kada pogledate, riječ je o zaista temeljnim pitanjima koja su od nemjerljivog značaja za ekonomiju svake zemlje. Imajući to u vidu, osim pomenutog komiteta za IT, ekonomski i infrastrukturni razvoj, formirali smo još Komitet za ljudski kapital i talente, Komitet za vladavinu prava i poresku politiku, kao i Komitet za tranziciju ka zelenoj ekonomiji (ESG). Na čelu komiteta nalaze se članovi našeg Odbora direktora koji nastoje da djeluju u pravcu postizanja potrebnih rezultata u ovim važnim oblastima.

Kakve nove metode ste uveli kako biste bolje iskoristili kapacitete članova organizacije?

– Jedan od ključnih prioriteta u mom mandatu bio je da učinimo da se glas kompanija članica jasnije čuje, kada je riječ o kreiranju politika i strateških inicijativa. Takođe, kroz formiranje pomenutih komiteta željeli smo da podstaknemo članice da izaberu oblast za koju smatraju da je za njih najvažnija i gdje mogu dati najveći doprinos. Povećali smo učestalost i kvalitet komunikacije sa relevantnim institucijama i Vladom, kako bismo osigurali da se stavovi i preporuke naših članova adekvatno prenose i primjenjuju. Članstvo u Savjetu za konkurentnost dalo nam je priliku da nominujemo određeni broj bitnih pitanja za naše članice. Raduje nas što su predstavnici naših kompanija članica uključeni u određene radne grupe i tijela Vlade - to im daje priliku da neposredno istaknu izazove sa kojima se suočavaju, ali i da predstave prilike za dalji razvoj industrije u okviru koje posluju.

Napomenula bih da smo pokrenuli MFIC Talks platformu koja omogućava neformalnu i direktniju komunikaciju između naših članova i ključnih donosioca odluka.

Pored toga, izvršili smo promjene u strukturi naše Bijele knjige, ključnog dokumenta

Savjeta stranih investitora. Ove promjene uključuju jasniju strukturu, potpuniji pregled poslovnog ambijenta i izazova sa kojima se suočavaju naše članice. Važno je istaći da će od sada Bijela knjiga izlaziti u novembru, kako bi Vlada imala dovoljno vremena da uključi preporuke u svoj program rada za narednu godinu. Na taj način osiguravam da predložene sugestije budu pravovremeno razmotrene i potencijalno uvrštene u Vladine planove i politike. Sve promjene o kojima sam

Želimo da pokrenemo dijalog o temama od strateškog značaja za dugoročni razvoj Crne Gore, poput digitalne transformacije, zelene tranzicije i unapređenja tržišta rada

govorila imaju za cilj da doprinesu većem uticaju i efikasnijem radu Savjeta.

Šta su za vas najvažnije teme koje biste željeli da pokrenete kroz MFIC Talks događaje?

– Kroz MFIC Talks želimo pokrenuti dijalog o temama koje su od strateškog značaja za dugoročni razvoj Crne Gore, poput digitalne transformacije, zelene tranzicije i unapređenja tržišta rada. Takođe, fokusiramo se i na pitanja koja mogu na operativnom nivou predstavljati izazov za naše članice. MFIC Talks događaji su posebno dragocjeni jer omogućavaju dublju razmjenu ideja, jačanje saradnje i izgradnju međusobnog povjerenja između investitora i donosioca odluka. Dakle, cilj ovih razgovora nije samo da identifikujemo prepreke, već i da prepoznamo prilike za rast i razvoj, kroz

dublju razmjenu ideja i izgradnju međusobnog povjerenja.

Koji načini saradnje sa Vladom Crne Gore vam se čine najefikasnijim za unapređenje institucionalnih uslova za strane investicije?

U prethodnom periodu Savjet stranih investitora napravio je značaj iskorak kako bismo ojačali poziciju partnera koji može da doprinese razvoju crnogorske ekonomije. Cilj nam je da imamo dijalog sa Vladom koji će se bazirati na povjerenju i efikasnoj saradnji, a sve u kontekstu inicijativa koje pokrećemo sa namjerom da poboljšamo poslovni i investicioni ambijent.

Bijela knjiga ostaje jedan od najznačajnijih izvora informacija za donosiocce odluka o stanju na tržištu i uslovima poslovanja. Kroz indeks lakoće poslovanja, koji objavljujemo već 14. put, kao i navođenjem barijera i prijedloga za unapređenje poslovnog okruženja u Crnoj Gori, dajemo Vladi precizne smjernice za reformske korake. U svemu što radimo, vodimo se željom da budemo konstruktivan partner Vladi jer naša kvalitetna saradnja direktno podržava ekonomski razvoj Crne Gore i stvara bolje uslove za život i rad svih njenih građana.

Osim saradnje sa Vladom, imate li kvalitetnu saradnju sa drugim poslovnim udruženjima u zemlji?

– Partnerstvo je jedna od ključnih vrijednosti u djelovanju Savjeta i prepoznavanje segmenata koji su od opšteg interesa je preduslov za kreiranje novih vrijednosti. U Crnoj Gori djeluje više poslovnih udruženja sa kojima dijelimo zajednički cilj, a imamo i određeni broj istih kompanija članica. Zbog toga je prirodno da udružimo snage jer sam sigurna da ćemo postići mnogo bolji rezultat ako jedni druge doživljavamo kao saveznike. Na kraju, naš uspjeh zavisi upravo od snage partnerstava koje gradimo i sposobnosti da odговорimo na potrebe poslovne zajednice.

Jačanje
partnerstava
i širenje
saradnje

**MFIC Talks,
Generalna skupština
i novi sporazumi
o saradnji
obilježili su godinu**

General Assembly

U nizu značajnih događaja tokom protekle godine, Savjet stranih investitora Crne Gore (MFIC) organizovao je nekoliko MFIC Talks događaja, održao generalnu skupštinu i potpisao ključne memorandume o saradnji. Među najvažnijim momentima bilo je potpisivanje memoranduma sa Turskom privrednom komorom u Crnoj Gori, s ciljem jačanja ekonomskih veza i saradnje između dvije zemlje. Takođe, potpisan je i memorandum o saradnji sa fondacijom “Čini dobro”, čime su intenzivirane aktivnosti u oblastima korporativne društvene odgovornosti i razvoja zajednice.

Ovi događaji ne samo da odražavaju posvećenost MFIC-a unapređenju poslovnog razvoja i investicija, već ističu i njegovu ulogu u izgradnji strateških partnerstava koja doprinose rastu i prosperitetu Crne Gore.

MFIC

MFIC Turkcham

Foundation “Čini dobro”

▲ General Assembly

▲ MFIC Talks

◀ MFIC Talks

▲ General Assembly

Addiko Bank

ADDIKO BANK A.D. PODGORICA
Bulevar Džordža Vašingtona 98
81000 Podgorica
Tel: 020 408 600
E-mail: info.me@addiko.com
Web: www.addiko.me

REGISTAR KOMPANIJA

MFIC | Montenegrin Foreign
Investors Council

EBRD
Moskovska 2B
81000 Podgorica
Tel: 020 237 173/174/175
E-mail: perovicm@ebrd.com
Web: www.ebrd.com

ADRIATIC ADVISORS
Bulevar Džordža Vašingtona 79
81000 Podgorica
Tel: 020 235 319
E-mail: montenegro@adriaticappraisal.com
Web: www.adriaticappraisal.com

COCA-COLA HELLENIC BOTTLING COMPANY
-CRNA GORA D.O.O.
Kuće Rakića bb, 81000 Podgorica
Tel: 020 443 600
E-mail: nina.elezovic@cchellenic.com
Web: www.coca-colahellenic.rs

ERSTE BANK A.D.
Arsenija Boljevića 2A, 81000 Podgorica
Tel: 020 440 440
Fax: 020 440 432, Mob: 063 299 726
E-mail: alstojkovic@erstebank.me
Web: www.erstebank.me

ADRIATIC MARINAS D.O.O.
Obala bb
85320 Tivat
Tel: 032 660-700
E-mail: info@portomontenegro.com
Web: www.portomontenegro.com

CRNOGORSKA KOMERCIJALNA BANKA A.D.
Moskovska bb
81000 Podgorica
Tel: 020 404 255
E-mail: info@ckb.me
Web: www.ckb.me

FINVEO MN
Cetinjska 11
81000 Podgorica
Tel: 020 436 698
E-mail: info@finveo.mn
Web: www.finveo.mn

ADRIATIC PROPERTIES
Hotel Kraljičina plaža,
Miločer bb, 85315 Sveti Stefan, Budva
Tel: 033 468 825
E-mail: ap@adriaticproperties.me
Web: www.adriaticproperties.me

CRNOGORSKI TELEKOM A.D.
Moskovska 29
81000 Podgorica
Tel: 020 433 709
E-mail: Biba.Radonjic@telekom.me
Web: www.telekom.me

GENERALI OSIGURANJE MONTENEGRO A.D.
Kralja Nikole 27a
81000 Podgorica
Tel: 020 444 800
E-mail: kontakt@generali.me
Web: www.generali.me

AXIANS
Bulevar Revolucije 5
81000 Podgorica
Tel: 020 202 150
E-mail: info@snt.me
Web: www.snt.me

DHL EXPRESS, KINGSCLIFFE
DISTRIBUTION MONTENEGRO
Aerodrom Golubovci, Balijace bb,
81000 Podgorica
Tel: 020 872 460
E-mail: dhlme@dhl.com
Web: www.dhl.me, www.dhl.rs

HARRISONS
Bulevar Džordža Vašingtona 98
81000 Podgorica
Tel: +382 20 246 166
E-mail: office@harrison-solicitors.com
Web: https://www.harrison-solicitors.com/

AZMONT INVESTMENTS
Portonovi – Kumbor bb
85340 Herceg Novi
Tel: 031 355 300
E-mail: info@azmont.com
Web: www.azmont.com

DOMEN D.O.O.
Vojvode Maše Đurovića, Lamela 3-1
81000 Podgorica
Tel: 077 300 070
E-mail: info@domain.me
Web: www.domain.me

HENLEY&PARTNERS MONTENEGRO D.O.O.
Capital Plaza, 13 Sheikh Zayed, 3. sprat
81000 Podgorica
Tel: 020 674 074
Email: montenegro@henleyglobal.com
Web: www.henleyglobal.com

BIG CEE
Delta M CG DOO
Cetinjski put BB, Podgorica
Cont tel +38268878633
E-mail: zmpavicevic@deltacity.me
Web: www.www.deltacity.me

EKONOMIK ACCOUNTANTS D.O.O.
Try Božane Vučinić 10/1
81000 Podgorica
Tel: 020 238 730
Email: contact@ekonomik.me
Web: www.ekonomik.me

HIPOTEKARNA BANKA
Josipa Broza Tita 67
81000 Podgorica
Tel: 077 700 001
E-mail: hipotekarna@hb.co.me
Web: www.hipotekarnabanka.com

JUGOPETROL A.D.
Stanka Dragojevića bb
81000 Podgorica
Tel: 020 401 800
E-mail: jpk@jugopetrol.co.me
Web: www.jugopetrol.co.me

MTEL D.O.O.
Kralja Nikole 27a
81000 Podgorica
Tel: 078 100 508
E-mail: officeinfo@m.tel.me
Web: www.m.tel.me

PRICEWATERHOUSECOOPERS D.O.O.
Bulevar Džordža Vašingtona 98
81000 Podgorica
Tel: 020 234 352
E-mail: me-office@me.pwc.com
Web: www.pwc.com/mne

karanovic / partners

KARANOVIĆ & PARTNERS
Cetinjski put 11, The Capital Plaza,
IV floor, 81000 Podgorica
Tel: 020 238 991
E-mail: montenegro@karanovicpartners.com
Web: www.karanovicpartners.com

NLB BANKA A.D.
Bulevar Stanka Dragojevića br. 46
81000 Podgorica
Tel: 19888
E-mail: info@nlb.me
Web: www.nlb.me

REAL VALUE

LOVČEN OSIGURANJE A.D.
Slobode 13a
81000 Podgorica
Tel: 020 404 400
E-mail: info@lo.co.me
Web: www.lo.co.me

OCEAN MONTENEGRO
Obala 13. jula bb
8500 Bar, Crna Gora
Tel: 030 311 575
E-mail: info@ocean-montenegro.com
Web: www.ocean-montenegro.com

SAVANA SYSTEM IN MN
Bulevar Save Kovačevića 74
81000 Podgorica
Tel: 020 622 623
Email: reservation@ramadapodgorica.me
Web: www.ramadapodgorica.me

LUŠTICA DEVELOPMENT A.D.
Naselje (Radovići) bb
85323 Tivat
Tel: 077 200 100
E-mail: info@lusicabay.com
Web: www.lusicabay.com

ONE MONTENEGRO
Rimski trg 4
81000 Podgorica
Tel: 020 235 000
E-mail: pr@1.me
Web: www.1.me

SAVA OSIGURANJE AD
Svetlane Kane Radević 1
81000 Podgorica
Tel: 020 234 036
E-mail: info@sava.co.me
Web: www.sava.co.me

MASTERCARD
Representative Office Bulgaria,
2A Saborna Street, Sofia 1000, Bulgaria
Tel: +359 2 926 42 54
E-mail: srbija@mastercard.com
Web: www.mastercard.com

PAYTEN D.O.O
Svetlane Kane Radević 3,
81000 Podgorica
Tel: 020 651 951
E-mail: office@assec-see.com
Web: www.payten.com

TERNA CRNA GORA D.O.O.
Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 130
81000 Podgorica
Tel: 077 300 000
E-mail: Gordana.stevovic@terna.it
damiano.borri@terna.it; Web: www.terna.it

MONTENEGRO STARS HOTEL GROUP
Bečići bb
85310 Budva
Tel: 033 774 774
E-mail: events@montenegrostars.com
Web: www.montenegrostars.com

PERSPEKTIF GRUP
Bulevar Stanka Dragojevića 28
81000 Podgorica
Tel: 382 67 733 006
E-mail: hakantaman@perspektifgrup.com.tr
Web: www.pwerspektifyapi.me

VAS INVEST
Dositijeva 57
85310 Budva
E-mail: v.verhovk@smokvabay.com
Web: www.smokvabay.com

**MORAVČEVIĆ VOJNOVIĆ AND PARTNERS
IN COOPERATION WITH SCHOENHERR**
Bulevar Džordža Vašingtona 98
81000 Podgorica
Tel: +38220228137
E-mail: office@schoenherr.rs
Web: www.schoenherr.rs

PORT OF ADRIA
Obala 13 jula bb,
85 000 Bar, Crna Gora
Tel: 030 301 100
E-mail: sedat.kara@portofadria.me
Web: www.portofadria.me

KLJUČNE RIJEČI

TAMAŠ KAMARAŠI

PREDSJEDNIK MFIC-A
(GENERALNI DIREKTOR
CRNOGORSKE
KOMERCIJALNE BANKE
– CKB)

Pomažemo otključavanju punog potencijala Crne Gore

MFIC može odigrati ključnu ulogu u
pripremi Crne Gore da se suoči sa
sadašnjim i budućim globalnim izazovima,
pretvarajući ih u prilike

Pozicioniranje Crne Gore za regionalnu i globalnu konkurenciju

Pristup Crne Gore ekonomskom
razvoju – sa fokusom na turizam,
IKT, poljoprivredu, energiju i mala
i srednja preduzeća, uz strateške
mjere Vlade – promoviše dugoročnu
stabilnost i rast

NIK ĐELJOŠAJ

POTPREDSJEDNIK
VLADE I MINISTAR
EKONOMSKOG RAZVOJA
CRNE GORE

NOVICA VUKOVIĆ

MINISTAR FINANSIJA U
VLADI CRNE GORE

Dobre vijesti za građane i investitore

Makroekonomski ambijent je stabilan,
s rastom iznad očekivanja. Reformom
poreske i fiskalne politike ciljamo
na poboljšanje životnog standarda i
investicionog ambijenta

KLJUČNE RIJEČI

SIMONIDA KORDIĆ

MINISTARKA TURIZMA
CRNE GORE

Naš cilj je da Crna Gora postane održiva turistička destinacija

Diversifikacija turističkog proizvoda i proširenje ponude na cijelu zemlju, kao i van glavne sezone, predstavljaju osnovu naših planskih i strateških dokumenata

Pokazali smo ozbiljnost i privrženost principima EU

Crna Gora predstavlja pokretačku snagu evropske integracije u regionu koja je ključna za uspostavljanje ekonomske, političke i sigurnosne stabilnosti, što je ključni princip EU za političku stabilnost, bezbjednost i ekonomski razvoj Balkana

PREDRAG ZENOVIĆ

GLAVNI PREGOVARAČ
CRNE GORE SA
EVROPSKOM UNIJOM,
MINISTARSTVO
EVROPSKIH POSLOVA

DR NINA DRAKIĆ

PREDSJEDNICA
PRIVREDNE KOMORE
CRNE GORE

Potrebna nam je stabilnost i predvidljivost

Osnovni preduslovi održivog rasta u narednom periodu su stabilizacija političkih prilika i unapređenje investicionog ambijenta. Privreda treba da bude aktivno uključena u procese odlučivanja o ekonomskoj politici

KLJUČNE RIJEČI

KRISTOFER ŠELDON

ŠEF KANCELARIJE
SVJETSKE BANKE ZA
BOSNU I HERCEGOVINU I
CRNU GORU

Suočavanje sa izazovima uz snažnu posvećenost reformama

Svjetska banka nastavlja saradnju sa Vladom Crne Gore i drugim partnerima u razvoju, pružajući finansijsku podršku i podršku reformama kako bi Crna Gora ostvarila snažniji i inkluzivniji rast

Digitalnom transformacijom do konkurentne ekonomije

Ključ za unapređenje
poslovnog okruženja leži
u kombinaciji digitalne
efikasnosti i regulatorne
stabilnosti

BRANKO MITROVIĆ

ČLAN ODBORA
DIREKTORA SAVJETA
STRANIH INVESTITORA;
IZVRŠNI DIREKTOR
KOMPANIJE ONE CRNA
GORA

Spremni za uspjeh

**DAVID
MARGASON**
član Upravnog
odbora Savjeta
(generalni direktor
Porto Montenegro)

Crna Gora pruža sigurno okruženje, bogatu prirodnu ljepotu i duboku povezanost s tradicionalnim vrijednostima, što se odlično uklapa u nove turističke trendove

KLJUČNE RIJEČI

VASILIS PANAGOPULOS

ČLAN UPRAVNOG
ODBORA SAVJETA (IZVRŠNI
DIREKTOR, JUGOPETROL)

Oblikovanje budućnosti: Efikasno poslovno planiranje

Transparentni postupci i veće uključivanje poslovnog sektora u kreiranje politika osiguravaće efikasnije reforme, doprinoseći stabilnom i predvidljivom poslovnom okruženju

Posvećeni ozelenjavanju Crne Gore

MFIC je fokusiran na zelenu ekonomiju, što je očigledno iz našeg kreiranja radne grupe koja predlaže ključne reforme sektora i privlači odgovorne investitore

REMON ZAKARIA

ČLAN UPRAVNOG
ODBORA MFIC-A (ŠEF
EBRD-A ZA CRNU GORU)

ARIJANA NIKOLIĆ VUČINIĆ

IZVRŠNA DIREKTORICA
SAVJETA STRANIH
INVESTITORA CRNE
GORE

Snaga partnerstva

Savjet stranih investitora aktivno saraduje sa svim činiocima u društvu da bi zajedničkim radom došli do najboljih rješenja za unapređenje poslovne klime

HAUSBRANDT

TRIESTE 1892

The *Choice*
of those
who know.

hausbrandt.it

Uvoznik za Crnu Goru: Plus d.o.o. Podgorica, Josipa Broza Tita 29, 81000 Podgorica
+382 69 376 855 +382 69 308 846